

1982 * 4

~ 't ONDERSCHOER ~

heemkunde denekamp

't onderschoer

De oude Twentse boerderijen hadden vaak een onderschoer, als een soort portaal voor de poortachtige hoofttoegang naar de deel. Deze toegang was voorzien van de dubbele 'niendeurre', welke aaneensloten tegen de uitbreembare middenstijl: 'n stiepel.

De stiepel kon zijn voorzien van het huismerk of een ander versiering. Bovendien had de stiepel een figuurlijke betekenis: daarin bleef immers eens het 'brautspit' steken, dat een 'huur' of 'hunenwiefke' een brutale hoerenknecht nagooide.

Als 'n stiepel verwijderd was konden de volgeladen oogstwagens er doorrijden tot onder 't slop'.

In het stiepelgat sloot 'de lappe' uit het Ramsveen het 'blauwe dampke' dat de 'zwarte dood' veroorzaakte.

In Ootmarsum trekt men bij het 'vloggen' om 'n stiepel'.

Door het 'hoondergat' van de niendeur konden de laatste kippers naar binnen. De hofkond 'Sien' of 'Tollo' kon ook 's nachts een oogje konden op het erf achter het huis. De boer zelf lenslotte kon veilig uitkijken 'oaver 'n ondersten niendeur'.

Het onderschoer was een veilige schuilplaats bij slecht weer. Vaak ook diende het als bergplaats voor het dagelijks gerief, zo als 'n riesbessen', 'n ziele', 'n strikkaaken', 'n ploegstraampje' en de 'peerderellens'.

Mening boerenwon zal in het onderschoer zijn liefde verklaard hebben 'an zien wich', wat dan vaak weer leidde tot een 'brulste' en tot het voortbestaan van het Twentsd geslacht.

Kortom, het onderschoer had in het leven van de Twentenaar een functie van verbinding tussen binnen en buiten, het was een veilige hawaarplaats, het leende zich goed als uitzichtspunt en het bood plaats voor menselijke contacten. Daarom dit onderschoer als symbool van het streven van

Heemkunde Denekamp —

Tekening van onderschoer en tekst — J. A. Veldhuis

't ONDERSCHOER

officieel contactorgaan van heemkunde denekamp

4e jaargang 1982 nr.4

indit nummer

Het blad verschijnt vier keer per jaar, aan het eind van het kwartaal en wordt gratis toegezonden aan de donateurs.

De donateurskosten bedragen voor donateurs, woonachtig in de gemeente Denekamp, voor 1982 minimaal f.12,50; de bijdrage voor de overigen is f.18,50.

Losse nummers kosten f.5,--, exclusief verzendkosten.

Oplage: 400 stuks.

Kopy voor dit blad kan ingeleverd worden bij de redactie. Publikaties blijven eigendom van de auteurs. Overname van artikelen, geheel of gedeeltelijk, is dan ook slechts toegestaan na toestemming van de schrijver.

REDACTIE 't ONDERSCHOER

H.J. Asma, Willem Wegewartstraat 1, Denekamp; tel. (05413) 2434.

J.A. den Ouden, Clematisstraat 26, Denekamp; tel. (05413) 2800.
(administratie)

H. Boink, Diepengoor 16, Denekamp; tel. (05413) 2261.
(vormgeving/eindredactie)

BESTUUR STICHTING HEEMKUNDE DENEKAMP

J.H.Borgman, voorzitter; H.Boink, secretaris; W.A.J.Nijhuis, penningmeester; C.C.M.Hamers; S.M.Heerink-Reerink; J.Veldhuis; S.Wynia en A. Zekhuis-Stroot.

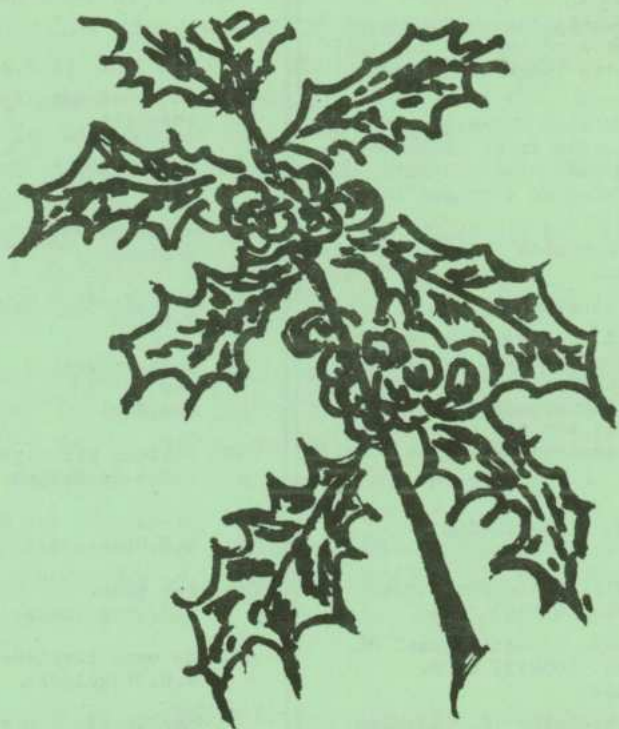
BANK

ABN-Bank te Denekamp.

Rekeningnummer: 59.57.16.547.

pag.

- 1 'n woord van te vuurtn redactie
- 5 op de hoogte bestuur
- 7 aandacht voor bestuur
- 13 voor u, door u H.Boink
- 15 gelezen voor u, in de krant van nu H.J.Aasma
- 17 beelden uit mijn kinderjaren E.Bos-Hermelink
- 21 grenstocht met Brilleman W.H.Dingeldein
- 25 een brief W.H.Dingeldein
- 27 de oude Twentenaren W.H.Dingeldein
- 31 het steken van turf W.H.Dingeldein
- 35 geschillen met naburige marken W.H.Dingeldein
- 39 heemkunde J.B.Bernink
- 49 midwinterhoornblazen J.B.Bernink
- 55 Twentse boerderijen J.B.Bernink

De hulst.

Mijn bladeren zijn altijd groen
en vooral in de kersttijd heb ik veel te doen.

Door de tijdsomstandigheden daar toe gedwongen moet ik nog vóór de echte aanvang van de winterperiode dit "woord van te vuurtn" afsluiten.

Sint Nicolaas heeft nog maar amper zijn terugreis aanvaardt of we moeten gelijk haast al weer denken aan Kerstmis, daartoe gedreven door de niets en niemand ontziende reclame. En als we aan Kerst denken, worden onze gedachten al gauw op het sporr gezet van Oud en Nieuw, en er is weer een vol jaar uit! Het midwinterhoorngeriep heeft zich alom weer laten horen. Een pracht al oeroud gebruik. Met de opwekkende muziek van Mozart's pianoconcert KV 459 op de achtergrond zou je, in gedachten verzonken, wel eens uitgebreid in willen gaan op het gebruik van de midwinterhoorn. Dat zal ik echter toch in dit "woord van te vuurtn" maar achterwege laten. Hoewel ik er nog wel iets over ga vertellen.

Het intreden van de Advent gaat in dit gewest, en ook in ons Denekamp, niet ongemerkt voorbij. Tot Driekoningen waagt menig beginnening zich in de vooravond aan de eerste tonen op dit al zeer oude blaasinstrument, waarover in deze aflevering van 't Onderschoer een interessant artikel staat. Dit willen we u dan ook graag aanbevelen eens aandachtig te lezen, omdat u, vooral oudere, hierin stellig een sfeertje proeft van toen! Toen het er nog lang niet naar uitzag dat het midwinterhoorngerbruik zo levendig zou worden als vandaag de dag. De "kennis-

sie" heeft dit jaar een nieuwe voorzitter gekozen in de persoon van de heer Schildkamp uit Lemselo."Kiekn wat 't worden zal! In elk geval hoop ik dat de zin van dit al zeer oude gebruik meer en nog beter verbreid mag worden. Want juist daar scheelt het mijns inziens nog wel aan.

Door middel van eerder genoemd artikel zal dat in elk geval via deze aflevering van ons contactorgaan ook gebeuren.

Dit nummer van ons contactorgaan is grotendeels gewijd aan artikelen van onze meesters Bernink en Dingeldein. De idee hiertoe is ontstaan tijdens de achter ons liggende officiële opening van ons Heemhoes, waarin thans een tweetal vertrekken gesierd is met de namen Meester Berninkkamer en Meester Dingeldeinkamer.

De redactie heeft hierin aanleiding gevonden eens een aantal vrij onbekende artikelen van deze twee Denekampers te publiceren. Dit heeft tot gevolg gehad dat deze editie min of meer een thema-nummer is geworden van onze meesters. Slechts een artikel is daaraan min of meer vreemd, en dat is de zeer gewaardeerde bijdrage van mevrouw E. Bos-Hermelink, die vertelt uit haar jeugdherinneringen. Wij menen dat deze verhalen nu net precies passen in de sfeer, die de meesters Bernink en Dingeldein ons wel eens voorzetten. Oortdeelt u daarover zelf.

Schrijven over de eigen woonstreek trekt blijkbaar toch veel mensen. Gezien ook vooral de haast ontelbaar geworden publikaties en geschriften, die -zo lijkt het haast- aan de lopende band over Twente het licht zien. Er moet dan toch ook wel veel aanleiding zijn dat dit zo kan gebeuren. En dat is er ook. Je hoeft maar een krant open te slaan of er staat wel iets in, dat noopt tot onderzoek, tot studie en tot publikatie van de resultaten.

Zo konden we een paar maanden geleden lezen, dat in een Saasvelds aardappelland Middeleeuwse scherven zijn gevonden. En wat spoort ons mensen dan weer aan om die scherven stukje bij beetje te verzamelen? Wel, is het niet boeiend erachter te komen, welke mensen in een bepaald gebied gewoond hebben, hoe ze vroeger leefden en wat ze deden?

Dat moet ook het geval zijn geweest toen archeologen

afgelopen maand in Vasse nadij de grote vuilstortplaats de gelegenheid kregen een anderhalf hectare grote es aan een nader onderzoek te onderwerpen en daar al gravende tot de ontdekking kwamen, dat hier een paar duizend jaar voor het begin van onze jaartelling al een aantal boerderijen moet hebben gestaan. De ontdekking is dan des te groter als blijkt, dat het om een heel bijzonder gebouw gaat van vrij grote afmetingen. Onder andere 30m bij 8m en 24m bij 5m.

Daarmee geeft moeder aarde weer een geheim prijs, waarmee de ontbrekende stukken van de puzzel over het leven en wonen van onze voorouders weer aangevuld kan worden. De ene keer is het groots, een andere keer is het iets onopvallends, waarvan velen de echte waarde niet zal opvallen, als gevolg van de onbekendheid met de materie.

Vandaar ook dat we trachten door middel van dit blad belangstelling te wekken voor onze vroegere cultuur.

Niet alleen de vroegere cultuur, maar ook de natuur in al zijn creaties heeft onze warme belangstelling, zelfs in dit koude jaargetijde, waarvan we eigenlijk nog niet direkt kunnen zeggen, dat het zich al bevindt in de ban van Koning Winter. Neen, het lijkt er nog niet op dat Koning Winter zijn driemaandelijkse regeerperiode alweer heeft opgevat. Je zou denken dathij dit jaar niet aan de bak komt. Hij mag wel in een regeringscrisis zitten, zou je haast denken. Maar laten we niet te snel conclusies trekken uit (vermeende) veronderstellingen, waarmee we overigens niet willen zeggen, dat een straffe, wel rechtvaardige regeerperiode van Koning Winter niet goed is, integendeel zelfs. Daar kunnen we eigenlijk niet omheen, en in het donkere jaargetijde aangeland, ligt het ook wel een beetje voor de hand, dat het gaat gebeuren. Of we het nu leuk vinden of niet.

Ja, dat is nu eenmaal zo, er is zelfs (gelukkig) geen weerprofeet die daar enige optimistisch gestelde wijzigingen in kan aanbrengen zonder zijn naam en vaam te beschamen. Zelfs Koning Winter's minister van Buitenlandse Zaken, Jan Pelleboer, niet, denk ik.

Wintertijd, door hoevelen niet bezongen, berijmd en en beschreven, aangegrepen door dit zo gemakkelijk van "buitenaf" beïnvloedbaar lijkend jaargetijde,

waarin zon en sneeuw soms tot een wonderlijk schouwspel kunnen leiden, hetgeen verhoogd stemmingsgemoed bij ons mensen kan opwekken. Dit kan op zijn beurt direkt weer tot gevolg hebben een oppepping van onze soms sombere gevoelens in deze meertijds kille periode.

Cato Elderink begint haar gedicht Middeweentertied (1921) aldus:

"Waleer um de middeweentertied,
As de dage ko't zeent en d'oavenden lang,
Dan schikten wi-j mangs um et knappende veur
En kwammen oaver oalde vertelsels te gang.
Boeten was dat stikduustere nacht,
Doar steuf de snee, doar gierden de weend,
Mi-j heugt nog zoo goed, wat der dan wör' verteld;
Dat vergets dow nig gaw, wat di-j goed was as keend.

En verderop:

'n Meinschenlêven, ne kotte span,
'n Haandumdräijjen in d' eeuwigheid,
Et koomp en et geet en 'n ni-j geslacht
Heerscht op 'n hof noa zien eigen beleid.
Meer wat weett ze nog van wee vuur eer was,
Met wat kommen zal hebt ze de kop zoo vol.
Alleenig wee oald is zut geern achterum;
Doar is völ wat men joo nig vergêttten zol."

Ongemerkt zet dit onze gedachten op het wel en wee van onze oudere mede-mensen, onze bejaarde mede-mensen. Laten we ze ook de komende feestdagen niet vergeten. Mensen voor mensen, fijn dat 't kan..... ook al moet het!.

Redaktie en bestuur wensen u goede Kerstdagen
en een niet te luidruchtige Jaarwisseling.
Geern töt tookn maol, good gaon.

Denekamp, 10 december 1982.

H.Boink.

op de hoogte

Dit keer stellen we u onder meer op de hoogte van:

- iets over de statuten
- bibliotheek
- nieuwe donateurs

STATUTEN STICHTING

Sedert 27 juli j.l. staan we officieel als Stichting te boek en zijn we ingeschreven bij de Kamer van Koophandel.

In de statuten staat als doelstelling van onze Stichting te lezen: De Stichting heeft ten doel het bestuderen van de geschiedenis en de natuur van de dorpen en de buurtschappen en zorg voor het behoud van monumenten en de natuur, een en ander voor zover betrekking hebbend op het grondgebied der gemeente Denekamp.

Verder is bepaald dat het bestuur uit minimaal vijf en maximaal uit negen leden bestaat. Momenteel zijn acht bestuursleden in functie.

De Stichting kent donateurs. Deze donateurs kunnen invloed uitoefenen op het bevoemen van bestuursleden. De statuten bepalen hierover dat het bestuur is gehouden

"indien en zodra een representatief te achten aantal donateurs van de Stichting de wens daartoe te kennen geeft, in de eerstvolgende vakature in het bestuur te voorzien op een door het bestuur nader te bepalen wijze, waarbij de invloed van de donateurs op duidelijke wijze gestalte wordt gegeven."

Als middelen om de doelstelling te bereiken geven de statuten het volgende weer:

De Stichting tracht haar doel te bereiken langs wet-tige weg en wel door:

- a. het houden van excursies lezingen, exposities en andere voorstellingen;
- b. het doen van publicaties en het uitgeven van een contactorgaan;
- c. het verzorgen van een eigen bibliotheek;
- d. het stimuleren van de bevolking der gemeente Denekamp tot het deelnemen aan activiteiten, door of vanwege de Stichting ondernomen;
- e. het gevraagd of onge-vraagd verstrekken van adviezen aan de burgerlijke overheid omtrent zaken, het doel van de Stichting betreffende;
- f. het initiëren van andere activiteiten ter bevordering van het doel van de

Stichting.

De statuten kunnen te allen tijde ingezien worden bij het secretariaat of in 't Heemhoes.

WIJZIGING DONATEURSBESTAND

In het vorige nummer van dit blad is in deze rubriek per abuis vermeld dat Gerh. Busscher uit Denekamp bedankt zou hebben als donateur. Dit was een gevolg van een onjuiste verwerking in de administratie van het donateursbestand, waarvoor onze excuses worden aangeboden.

Als nieuwe donateurs hebben zich in de achterliggende periode de volgende personen aangemeld.

M.ten Breul, de Klauwier 15, Denekamp; H.J.Oude Elferink, Berghummerstr.1, Denekamp; P.Goorhuis, Wilhelminastr.1, Denekamp; mevr.T.Hermelink-Veltmaat, G.van Woustr.21, Denekamp; T.Huttenhuis, Knik 12, Denekamp; R.H.L.Kamphuis de Gervelink 28, Denekamp; G.Kamphuis, Vledderstraat 2 Denekamp; F.G.Knipppers, Hopmanstr.10, Denekamp; M.Kruse, Cliviastr.22, Denekamp; mevr.C.F.M.Koopman-Blokhuis, Schoolstr.7, Tilligte; H.J.M.Lohuis, Bromeliast.12, Denekamp; G.Loohuis, Aronskelkstr.26, Denekamp; J.Lohuis Berghummerstr.12, Denekamp; mevr.Morsink-Kamphuis, Koken-

steeg 9, Denekamp; mevr.A.G. Stuart-Sanders, Hertmebrink 97, Enschede; J.B.M.Stegeman, G.van Woustr.33, Denekamp; J.H.Schutte, Beekzijdeweg 25 Vasse; Stef Timmer, Churchillstr. 10, Denekamp; mevr.G.E.Westerhof-Eertman, Nosseltweg 15, Denekamp; H.G.M.Schulten, Karel Doormanstr.15, Haaksbergen; mevr.Wissink-Rupert, Malandstr.2, Denekamp; H.Sterken, Sterkenweg 6, 7713 SK den Hulst (ov); Pastor H.Heuven Kerkplein 3, Denekamp; R.M.Oude Wolbers, Oranjestraat 10, Denekamp.

Het totaal aantal donateurs is hiermee gekomen op 263.

BIBLIOTHEEK

De bibliotheek is zoals bekend elke donderdagavond geopend van 19.00 uur tot 20.00 uur. Boeken kunnen door de donateurs kosteloos worden geleend.

De bibliothecaresse heeft sinds een tweetal maanden bij haar werkzaamheden goede hulp gekregen in de persoon van de heer Broenink uit Denekamp. Ook vanaf deze plaats willen we de heer Broenink hartelijk welkom heten in de rij van aktieve medewerkers van onze Stichting.

Erg fijn dat u zich hiervoor wilt inzetten. »

aandacht voor

In deze rubriek onder meer aandacht voor:

- iets over de expositie
- officiële opening 't Heemhoes
- uit de werkgroep geschiedenis
- verslag najaarsbijeenkomst.

IETS OVER DE EXPOSITIE IN 't HEEMHOES c.a.

Ter gelegenheid van en aansluitend op de officiële opening van ons "Heemhoes" hebben we van vrijdag 8 okt. t/m zondag 10 okt. 1982 open dagen gehouden voor donateurs en andere belangstellenden. Er was een expositie ingericht in bovengenoemd pand en in het er achter liggende Koetshuis van Huize Keizer.

In de meester Bernink-kamer waren diverse persoonlijke bezittingen en boeken uitgesteld van wijlen meester Bernink, die in bruikleen waren gekregen van mevr. Heleen Bernink en van Natura Docet en ook uit eigen bezit.

In de meester Dingeldeinkamer lagen verschillende boeken en geschriften uitgesteld van Dingeldein, die in bruikleen waren ontvangen van mevr. Dingeldein en van de Oudheidkamer Twente in Enschede. Verder waren er

doop- en trouwboeken uit het bezit van de Ned. Herv. Kerk en de r.k. Nicolaasparochie; voorts boeken, foto's, kaarten en bidprentjes uit ons eigen bezit.

In de garderobe van het koetshuis hing een twintigtal schilderijen van Wim Alberink, waarop Denekamp op verschillende manieren en op diverse tijden te zien was. Hiervoor was nogal veel belangstelling.

In het koetshuis hadden de diverse werkgroepen een stand ingericht, zoals een archeologische hoek, een hoek flora en fauna, de werkgroep dialect met o.a. een cassette-recorder met bandjes, waarop de stemmen van oude bekende Denekampers te beluisteren waren. De werkgroep geschiedenis had een gedeelte ingericht met voorbeelden van stambomen, met foto's, krantenknipsels e.d.

De verkoop van boeken en prenten werd geen groot succes ondanks het mooi ingerichte markt-kraampje, maar het aantal donateurs kon tijdens deze dagen wel met ruim twintig personen worden uitgebreid.

De ongeveer zestig dia's, gemaakt van oude en wat minder oude foto's uit Denekamp

en omstreken, die in het koetshuis werden vertoond, werden met zeer veel interesse bekeken. Het enige wat hier ontbrak was misschien een deskundige toelichting; het ligt in het voornemen dit een volgende keer zeker te doen.

Vrijdags was het niet druk, zaterdag's vooral na de middag was er wat meer belangstelling, maar 's zondags was de zaak geregeld "vol", zodat er zelfs mensen onverrichterzake weer naar huis gingen. Wellicht een reden om een volgende grote expositie een weekend langer open te laten.

Van de mogelijkheid die aan scholen was geboden om op vrijdag of maandag de tentoonstelling te bezoeken, heeft helaas maar één school gebruik gemaakt.

Tot slot willen we allen alsnog bedanken, die zich hebben ingezet om deze opening en expositie tot een succes te maken.

Hopenlijk kunnen we in de toekomst weer op hun medewerking rekenen, want dat we nu vaker, met een eigen huis, kleine of grotere exposities zullen houden, dat lijkt wel zeker.

OFFICIËLE OPENING VAN 't HEEMHOES

Donderdag 7 oktober j.l. was

het dan zover, dat ons eigen onderkomen officieel kon worden geopend. De gasten werden bij het naastliggende museum Huize Keizer ontvangen en naar het koetshuis geleid, waar buurman VVV-direkteur Wiefferink de bijeenkomst als ceremoniemeester leidde. De heer Borgman, de voorzitter van de Stichting Heemkunde, begroette de gasten, waaronder het college van B. en W. van Denekamp, besturen van zusterverenigingen uit de omgeving, het bestuur van de Heimatverein Metelen en de naobers van ons "nieuwe huis". Hij hoopte dat de zeven magere jaren (zonder eigen huis) nu voorbij zouden zijn en bedankte de gemeente voor de hulp, die ze had geboden bij het verkrijgen van dit onderkomen en ook voor alle andere hulp in de afgelopen zeven jaren.

Aan het eind van zijn toespraak verleende hij aan mevrouw Heleen Bernink het ere-donateursschap van de Stichting Heemkunde Denekamp en overhandigde haar de bijbehorende oorkonde, als dank voor de schenking van een deel van de privé-bibliotheek en een portret van haar vader aan de Stichting. Aan de burgemeester schonk Borgman als dank voor de hulp van gemeente-wege een pentekening van het "Heemhoes".

Tot slot van zijn toespraak

dankte de heer Borgman allen die hadden meegewerkt aan de voorbereiding van deze opening en de inrichting van de expositie. Burgemeester Norbart voerde daarna het woord waarbij hij de Stichting feliciteerde met haar nieuwe onderkomen en zegde ook verdere hulp toe van gemeentezijde, ook al als een soort tegenprestatie en als dank voor wat heemkunde voor Denekamp deed en doet. Hij dacht hierbij o.a. aan de adviezen bij het geven van straatnamen.

Voorts feliciteerde de voorzitter van de Heimatverein Metelen, de heer P.Mensing, de Stichting met haar nieuwe behuizing en bood als dank voor de uitnodiging een kalender van zijn "Verein" aan en een was-afdruk van het originele zegel van de stad Metelen.

Mevr. Bernink dankte hierna voor het haar verleende eredonateursschap en meende over de schenking van een gedeelte van de bibliotheek van haar vader nog enige dingen te moeten zeggen om eventuele misverstanden te voorkomen of uit de weg te ruimen. De boeken uit de collectie van haar vader, die betrekking hadden op het museum, in de ruimste betekenis, waren destijds al aan Natura Docet geschonken, alleen de dubbele exemplaren zijn achtergebleven. Boeken, betrekking hebbende op gods-

dienst zijn voor een groot gedeelte geschonken aan pater Kolbrink en aan diens klooster in Nijmegen. De resterende boeken vormen de schenking aan de Stichting Heemkunde.

Na een dankwoord van de heer Borgman, ging het hele gezelschap, zo'n negentig personen groot, naar Kerkplein 4 waar de voorzitter, voor hij het naam-bord onthulde, de uitgelooft de prijs voor het bedenken van een naam voor het onderkomen uitreikte aan de heer H. Asma.

Na de onthulling van het naam-bord en het ontsluiten van de buitendeur opende mevr. Bernink de deur van de kamer, die naar haar vader is genoemd en mevr. Dingeldein-Vincke de tegenover gelegen kamer, die naar haar zwager meester Dingeldein is genoemd.

Hiermee was het officiële gedeelte ten einde en konden de gasten het huis bezichtigen en de expositie die ter gelegenheid van deze opening in het huis, in het koetshuis en de garderobe van 't koetshuis was ingericht.

WERKGROEP GESCHIEDENIS

Op dinsdag 9 november j.l. hield de werkgroep geschiedenis haar eerste bijeenkomst van het nieuwe seizoen in het Heemhoes.

Vanwege de voorbereiding van de officiële opening van het Heemhoes, de open dagen en de inrichting van de bij deze gelegenheid gehouden expositie, waarbij verschillende leden van de werkgroep actief waren betrokken, was deze eerste bijeenkomst dit jaar wat aan de late kant.

Een tiental leden was aanwezig, toen de heer Boink zijn coördinaatschap van de werkgroep overdroeg aan de heer H. Asma. De vorige keer hebt u hierover reeds kunnen lezen in dit blad. De heer Boink blijft overigens wel lid van de werkgroep.

Er werd besloten om verschillende sub-groepjes te vormen, die elk een eigen taak krijgen. Omdat er een zeer grote kans is dat de zuivelfabriek binnenkort al wordt afgebroken en de kartonnage-fabriek verplaatst zal worden, werd besloten dat twee groepen zich zullen bezig houden om de geschiedenis in al z'n facetten van beide bedrijven op papier, foto en of dia te krijgen. Ook de geschiedenis van Denekamps straatverlichting en wat daarmee samenhangt en hetzelfde van het kanaal Almelo-Nordhorn is onderwerp van studie van een tweetal groepen. De heer Morsink is bezig een klankbeeld te maken van en over de Dinkel.

Mevr. Westerhof schonk een grote hoeveelheid distributie-bonnen uit de Tweede Wereldoorlog aan de Stichting Heemkunde; goed materiaal voor een eventuele expositie in de toekomst. Ook gaf ze nog enkele boekjes.

Als er donateurs zijn die actief willen meewerken in een van bovengenoemde ondergroepjes of die van bovengenoemde zaken veel weten, (misschien heeft men er gewerkt) laten ze dan contact opnemen met H. Asma, tel. (05413) 2434.

VERSLAG NAJAARSBIJEENKOMST IN LATTROP

In café Arends in Lattrop vond op maandag 15 november 1982 onze najaarsbijeenkomst plaats.

Ondanks de extra uitnodiging welke die bewuste maandag bij de kranten was gevoegd voor de bewoners van Lattrop en Breklenkamp, schitterde de gehele bevolking van genoemde dorpen helaas door afwezigheid.

Omdat de voorzitter door onvoorziene omstandigheden was verhinderd de bijeenkomst bij te wonen, opende vice-voorzitter Hamers de bijeenkomst en gaf daarna het woord aan mevr. Hesse-

link- van de Riet, die een interessante dia-voorstelling met de nodige uitleg en toelichting gaf over klederdrachten in Twente vanaf ongeveer de jaren 1865-1870. Hiervoor had ze verschillende, sommige zeer oude foto's op dia's gezet, waaronder ook een aantal uit Denekamp en omstreken b.v. "Schoppen-Mei" met dochter op hun ossewagen.

In ongeveer twee uur tijds liet ze zo'n 200 dia's zien met diverse soorten mutsen, petten, rokken, ondergoed, sieraden enz., die tot voor enkele tientallen jaren nog op onze straten en wegen waren te zien, behalve dan natuurlijk het ondergoed.

Al deze dia's en gegevens waren te danken aan het feit dat mevr. Hesselink een jaar of wat geleden in haar woonplaats Albergen, nog enkele oude vrouwen met de knipmuts op naar de kerk zag gaan. Dat bracht haar nl. op de idee hier maar eens iets van vast te leggen, voordat alles op dit gebied zou zijn verdwenen, evenals de draagsters en dragers ervan. Dat haar dit uitstekend is gelukt, konden de helaas weinig aanwezigen beamen.

Na een dankwoord van de heer Hamers aan mevr. Hesselink en aan verdere aanwezigen voor hun komst, sloot hij deze najaarsbijeenkomst in Lattrop.

OPROEP AAN VERENIGINGEN EN INSTELLINGEN VAN DENEKAMP EN BUURTSCHAPPEN

Bij jubilea van verenigingen en instellingen is het meestal gebruikelijk om dit feit heugelijk te gedenken. Om hier nog eens extra aandacht aan te besteden verschijnt er dan vaak een jubileum-uitgave in de vorm van een jubileumboek, feestkrant, feestprogramma etc.

Te rade gaande bij de bibliotheek en het archief van de Stichting Heemkunde Denekamp, blijkt het, dat verschillende van dergelijke uitgaven in het verleden in Denekamp verschenen, hier bewaard gebleven zijn.

Om enkele voorbeelden te noemen: 1913: feestprogramma 100-jarig onafhankelijkheidsfeest (met een grotesk opgevoerd openluchtspel van de verdrijving van de Franse troepen uit Denekamp); Programma tramfeest 1928; Gids VVV Denekamp 1933; Gedenkboek 4e lustrum R.K. Werkliedenvereniging St. Jozef 1918-1938; gedenkboek 6e lustrum Kath. Arbeidersbeweging Denekamp 1947; Programma jubileum schuttersfeesten te Noord Deurningen in 1951; Jubileum-uitgave D.O.S. 19 ter herdenking van het 50-jarig bestaan in 1969; Jubileumuitgave 100 jaar zusters Franciscanessen van Denekamp 1875-1975.

Zo te zien toch wel goed dat dit allemaal bewaard gebleven is.

Hierbij willen wij dan ook alle verenigingen en instellingen van Denekamp en buurtschappen verzoeken om in de toekomst van alle jubileumuitgaven een exemplaar te laten toekomen aan Stichting Heemkunde Denekamp, Kerkplein 4.

Ons inziens een toch wel geschikte plaats om dergelijk materiaal te bewaren en bovendien is het hier voor belangstellenden ter inzage.

Vanzelfsprekend zijn ook reeds verschenen uitgave's van harte welkom.

BENTHEIMER JAHRBUCH 1983

Juist nog voor het afsluiten van deze rubriek is het nieuwe Jaarboek Bentheim, zoals wij het ook wel eens noemen, verschenen. Op ruim 330 pagina's vindt u hierin een keur van artikelen over het gebied dat in Duitsland zo ongeveer bestreken wordt door de Grafschaft Bentheim, waarin ook duidelijk ruimte wordt geschapen voor "grensoverschrijdende" artikelen. Dat maakt dit Jaarboek, denk ik, ook mede zo aantrekkelijk, waarbij natuurlijk ook meespeelt de vele tussen de artikelen door verwerkte gedichtjes, waarvan veel in

plat-duits. Het komt echter over als een boek "van en voor u".

BOEK OVER KLOOSTER FRENSWEGEN

Over de geschiedenis van het klooster Frenswegen bij Nordhorn is dezer dagen een boek verschenen met als titel:

"Beiträge zur Geschichte des Klosters Frenswegen". Het boek is uitgegeven in de serie "Das Bentheimer Land" en staat onder redactie van dr. Heinrich Voort.

Verhaalt wordt o.m. over de bezittingen van het klooster (waaronder ook erven in Denekamp), over de gebouwen, over de voormalige kloostermolen, de Franse krijgsgevangenen en over de opheffing van het klooster.

EXPOSITIE HUIZE KEIZER

In Huize Keizer is een erg fraaie expositie te zien over speelgoed en poppen ingericht door mevrouw Halbertsma uit Almelo. Tot medio januari is de tentoonstelling te bezichtigen. De toegang is gratis. »

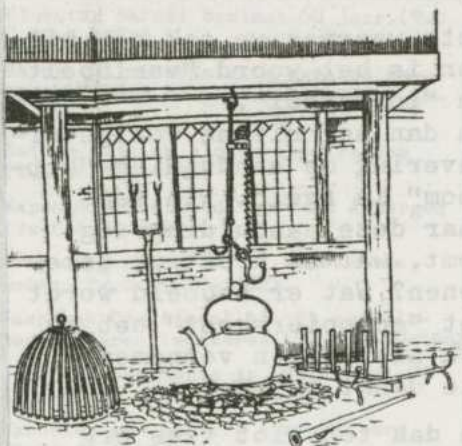
Als reactie op deze rubriek hebben we de afgelopen periode een aantal interessante uitdrukkingen gehoord, die je aan het nadenken, nazoeken zetten. Een enkele kom je dan op het spoor, voor een andere vind je geen verklaring.

Van beide soorten zal ik er hier een paar weergeven, waarbij ik zou willen opmerken het plezierig te vinden dat er onder de lezers zijn die hierover -zo mogelijk uit eigen ervaring of beleving- iets meer kunnen vertellen bijvoorbeeld vanuit hun eigen plaats of buurtschap. Want vaak is het zo, dat er tussen uitdrukkingen in dialect in de verschillende aangrenzende buurtschappen nog wel eens verschil optreedt.

Zo zou ik eens graag willen vernemen hoe men vroeger "'t hoal" schoon maakte.

Want dat was natuurlijk wel eens nodig van al die roetaanslag. Een rijmpje van "'t hoal" gaat als volgt:

Hadman, zwatman
Hef taan in de zied
Kokt alns, waw et
Mer krig ter niks van met.

Wie zegt de uitdrukking
" 't is net of ie de krets
an 't gat hebt" iets?

En dan heb ik bij het lezen van een in dit Onderschoer opgenomen artikel van Dingeldein "ontdekt", wat "Ausheren" zijn en waarvan het woord naar ik veronderstel, afkomstig is. "Ausheren" staat in onze grensstreek voor grenskommies, een Duitse wel te verstaan.

Wie onder de lezers kan zich nog het een en ander herinneren over "ne boas" en in welke relatie dit kan worden gezien?

Wat "groovnbeedn" betekent zal bij veel mensen nog wel bekend zijn, naar ik aanneem. Maar werd dit in alle buurtschappen van Denekamp zo gezegd, als ze het over "dood-aanzeggen" hadden?

Trouwens, wie weet van dit (oude) gebruik nog meer te vertellen.

Iets waarmee we ook nog zitten is het woord "voelhooft" en "poepappel".

En dan nog uit de vorige aflevering de aanduiding "kipboom" in Agelo. Wie weet waar deze aanduiding weg komt, wat ze heeft te beteken? Wat er bedoeld wordt met "schooierskost" heb ik ook niet mogen vernemen. Wie denkt er mee?

En dan tot slot twee erg mooie uitdrukkingen, die ik graag aan u wil voorleggen voor nadere reactie "Dee leu hebt schossteen nog rech nich ees oet 'n vest" en "Den hef bie oe't meske boavn in 'n spi-jn".

Graag veel genoeg ermee en laat eens iets van u horen.

U kunt daar rustig de tijd voor nemen, het hoeft niet "tuske vespertied en hoonderopvleegn".

H.Boink.

gelezen voor u in de krant van nu

Het afgelopen kwartaal heb ik uit de kranten voor u weer de volgende berichtjes genoteerd. Als u eens een artikel zoekt dan kunt u daarvoor terecht bij de bibliotheek van onze stichting.

De gebruikte afkortingen staan voor: Tw.C.: Twentse Courant; Tub.: Tubantia; Vizier: Vizier op Noord Oost Twente; Gezinsbl.: Gezinsblad voor Oldenzaal en omgeving; D.W.: Denekamps Weekblad. Mocht u overigens nog interessante krantetartikelen hebben dan houd ik mij aanbevolen.

Jonge glazenierster in Borg Beuningen (Tub. 11-9-1982).

Johan Buursink uit redactie Jaarboek Twente (Tub. 16-9-1982 en Tw.C. 17-9-'82).

Cursus Twents in drie plaatsen (Tw.C. 22-9 en Tub. 18-9-1982).

Kreuk Twentse Sproak heeft driehonderd leden (Tw.C. 15-9 en Tub. 27-9-82).

Confrontatie met Hendrik Entjes over Dialecten (Tub. 18-9-1982).

Industriële archeologie te kijk in Oudheidkamer in Hengelo (Tub. 22-9-'82).

Kortzichtig beleid provincie Overijssel; waardevolle landgoederen dreigen verloren te gaan (Tw.C. 22-9-1982).

Nieuw pand voor de Stichting Heemkunde Denekamp (Tw.C. en Tub. 23-9-1982 en Vizier 29-9-1982).

Natura Docet en onderwijs (Tub. 25-9).

Jubileum klootschuttersvereniging Wilskracht; feest voor Groot-Agelo (Tub. 25-9-1982).

Klooster Bardel bestaat 60 jaar. (Tw.C. 29-9-1982).

Eerste geluidscassette Twentse gebruiken voor Adriaan Buter (Tw.C. 24-9-1982).

Zuinig zijn op aloude appelrassen (Tw.C. 6-10-1982).

Expositie "het oude erf" in Albergen (Tw.C. 6-10-1982).

Archeologen wroeten in Saasveldse bodem (Tw.C. 5-10-1982).

Jaarboek Overijssel blijft vooralsnog de jaren trotseren (Tw.C. 7-10-1982).

Gerardus-processie in Overdinkel 70 jaar (Tw.C. 12-10-1982).

Wandelen van herberg naar herberg (Tw.C. 15-10-1982).

Jeugdherbergiers samen de paden op (Tub. 16-10-1982).

Plan boerderij-museum Denekamp krijgt langzaam vorm (Tw.C. 13-10-1982).

Middeleeuwse scherven in Saasveldse aardappelland (Tub. 12-10-1982).

Pleidooi voor voortzetting onderzoek naar oude veldnamen. (Tw.C. 16-10-1982).

Expositie over sloten en sleutels in museum Palthe-huis Oldenzaal (Tw.C. 15-10-1982).

Archeologen in Vasse op zoek naar grafveld (Tub. 22-10-1982).

Historische Kring Haaksbergen vond 5000 veldnamen. (Tub. 22-10-1982).

Zorg om veldnamen-onderzoek; provincie overweegt subsidie-stop (Tw.C. 4-11-82).

Denekamp heeft goede kans op subsidie herinrichting kom (Tw.C. 3-11-1982).

Voortbestaan "Natura Docet in gevaar (Tub. 4-11-1982).

"Schering en inslag" sociaal document van groot belang; boekbespreking over de geschiedenis van de Twents-Achterhoekse textiel-industrie (Tw.C. 6-11 en 12-11-1982).

Beuningen blij met clubhuis voor kogelwerpsvereniging (Tw.C. en Tub. 8-11-1982).

"Achter al die veldnamen schuilen prachtige verhalen" aldus de hr. Voor-

Expositie Hongaarse predikant H&jj&s
in Huize Keizer (Tw.C.9-11-en 10-11
Vizier 1-12- en Tub.16-11 en Gez.bl.
17-11-1982).

Lezing over klederdrachten in N.O.
Twente voor Heemkunde Denekamp te
Lattrop (Tw.C. en Tub.15-11-1982).

10 Jaar geleden teisterden zware
stormen ons land (Tub.12-11-1982).

"Achter al die veldnamen schuilen
prachtige verhalen" aldus de hr.Voor-
huis uit Oldenzaal (Tw.C.15-11-1982).

Bespreking Jaarboek Twente 1982(no.22)
(Tw.C.13-11-1982).

St.Nicolaas-parochie begroet nieuwe
pastor (Tw.C.13-11-1982).

Gemeenschapswerk in Denekamp bestaat
15 jaar (Tw.C.17-11-1982).

A.B.T.B. Tilligte viert het 65-jarig
bestaan (Tw.C.18-11-en 20-11-1982).

Presentatie nieuwe bibliobus in Dene-
kamp (Tw.C. en Tub. 22-11-1982).

Drieling in Denekamp (Tw.C.22-11-1982)

Twente steekt opnieuw de mirrewee-
terhoorn (Tw.C.24-11-1982).

Midwinterhoornblazers in 't Everloo
van slag (Tw.C.24-11-1982).

Ambt Delden heeft Historische Kring
(vrijwel allen boeren) (Tub.27-11-82)

Bij Vasse sporen van boerderij van
tweezenden jaren oud(Tub.30-11-1982).

Fotoboek "Schering en Inslag" nu al
groot succes (Vizier 1-12-1982).

Uitgever van streekboeken (Witkam uit
Enschede) neemt afscheid (Tw.C.1-12)

Nieuw boekwerk over rijke historie
van Borne (Tw.C. 1-12 en Tub.2-12-82)

In Tubantia werd de serie "Stille
getuigen" over monumenten in Twente
voortgezet. Over Denekamp no.47 (6-
11-1982) "De Joodse steen in de Maria
kapel".

In Vizier werd de afgelopen drie
maanden de serie "De geschiedenis van
Twente" voortgezet. "De geschiedenis
van Twente" is nu ook in boekvorm
verschenen, prijs f.39,50.

H.J.A.sma.

Over mijn eerste schooltijd heb ik jullie al het een en ander verteld, maar mooie herinneringen kan niemand je afnemen.

Toch blijft deze mij het langste bij.

Het was het tweede jaar dat ik naar school ging, nu niet met mijn grote broer aan de hand maar met drie vriendinnetjes. Dat was lachen, giechelen onderweg, maar ook daar kwam gauw verandering in. We moesten altijd op weg naar school langs een oud schuurtje ('n oald schöpke) wat erg bouwvallig was. In dat schuurtje zat een raam met zes ruitjes, waar er al vijf van stuk waren en nog één heel.

Een van die meisjes vroeg: "Wie durft dat ene ruitje nog stuk gooien?" "Dat durf ik wel", zei ik dadelijk tegen die twee. Ik zag daar een steen liggen, pakte die en ... peng hartstikke kapot. Maar, o wee, daar kwam een man achter de heg vandaan, die ons al lang in 't vizier had en die gaf me daar een draai om mijn oren, dat het mij groen en geel voor mijn ogen werd, allemaal sterretjes zag ik. Heel hard liep ik weg, op school aan met de hand tegen mijn wang, want die gloeide zo.

Met een erg rode kleur ging ik in de bank zitten, ook met mijn hand er tegen. Maar Meester Goorhuis, die een paar dagen onze klas moest vervangen, kende mij, kwam toen dadelijk op mij af en vroeg: "Liesje wat scheelt jou toch, je hebt zo'n rode kleur?" Gauw moest ik een noodleugen bedenken en zei: "O, Meester, ik heb toch zo'n tandpijn". De Meester zei toen: "Liesje, ga jij maar gauw naar huis en je mag terugkomen als het over is".

En daar ging ik ja.....maar niet naar huis. Als Moeder dat wist, wat moest ik vertellen.

Zo bleef ik daar op de werft, waar toen in die tijd allemaal nog volkstuintjes waren. Daar liep ik wat heen en weer tussen de aardappels en de bonen, en dan weer achter de struiken. Een man was er aan het spitten, een Mijnheer Westerbeek, een politie of marechaussee, dat weet ik niet meer. Die kon maar niet begrijpen wat ik daar te lopen had. Hij keek

mij dan ook iedere keer na. Die zou wel gedacht hebben: die loopt 't er door, of die spijsbelt. Dat hield ik vol tot half twaalf. Wat zijn dat lange uren geweest. Eindelijk sloeg de torenklok half twaalf en kon ik naar huis.

Maar..... toen kwam ik thuis, deed de deur open, en wie zat daar? De man van het oude schuurtje. Alles had hij Moeder al verteld. Ik moest dadelijk voor straf de kelder in.

Daar zat ik nu, net of ik in de gevangenis zat op een kistje, voor de tralies van het kelderraampje. Ik had die morgen niet veel trek in een boterham gehad en haast niets gegeten.

Toen....kwam de verleiding. Daar zag ik opeens vijf rode sterappels op het rek liggen. O, wat had ik die graag, al was 't maar één. Maar nee, als Moeder dat merkte.

Weet je wat ik toen deed, ik kon de bekoring niet overwinnen en beet toen van elke appel de voorste helft af één voor één, en zette die toen weer voorzichtig op het rek enze bleven nog staan ook. Het was ondertussen al vier uur geworden, de school was uit en twee van mijn zusjes kwamen langs het kelderraam. Ik riep hard: "wichter, ik heb erge honger en moet voor straf zitten". Mijn zusjes hadden meelijden met mij. Wat moeten wij jou geven? O, haal maar bij de buurman een wortel en een koolraap uit de kuil en geef mij maar een stuk van die koolraap door de tralies. Mijn zusje kon die koolraap niet stuk krijgen. Toen riep ik hard: "sla hem maar tegen die scherpe kant van de muur". Het lukte en ik kon mijn honger, dat geen echte honger meer was, stillen.

Om goed vier uur mocht ik uit de kelder en moest ik beloven dat ik nooit weer zo iets zou doen. Ik gaf Moeder de hand er op dat ik het niet weer zou doen. (Dat kon ook niet want er zat geen ruitje meer in). Ze zou het niet aan Vader vertellen.

Mijn zusjes zeiden later, als wij een beetje ruzie hadden, en ik gelijk wilde hebben: "Wees jij maar stil wij hebben jou van de hongerdood gered". Ik zei dan nog wel even: "Kan niet want ik had al vijf halve appels op". Wie zou nu zo'n drama vergeten uit haar schooltijd en het jullie niet even mee laten beleven?

Histriekeel

Markboek Mond. Dunningen
1605-1844.

In de lijst van volie cruen, halve cruen en sijsters
wordt het erf 1800denkiiper niet genoemd.

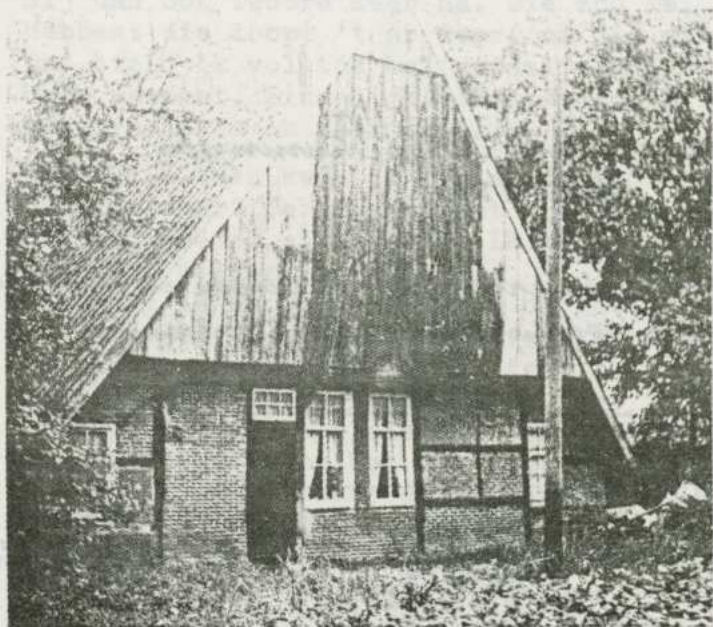
10) Holtink 10
Bueren, da
gelegen int
kuiper voor
solden wese
Hem noch
zijnde Hoijla
omtrent de
dhr. daer m

13) Holtink 13
wegen die
veert, schijn
naer te sinen, en de p...
met occasie van die besichtiginge van de pottegrondt....
... Die Geswoerene worden verklaget, dat sie eene
tuinverrichtinge hebben verkocht, an Kuiper Berenat; dese
Tuinverrichtinge is uit consideratie bij die Gaeftleeren
oversien, met Expresse verbodt, dat noch Geswoeren,
noch ander buhren dergelycke mehr sollen doen,
bij poene van Dubbelde boete.

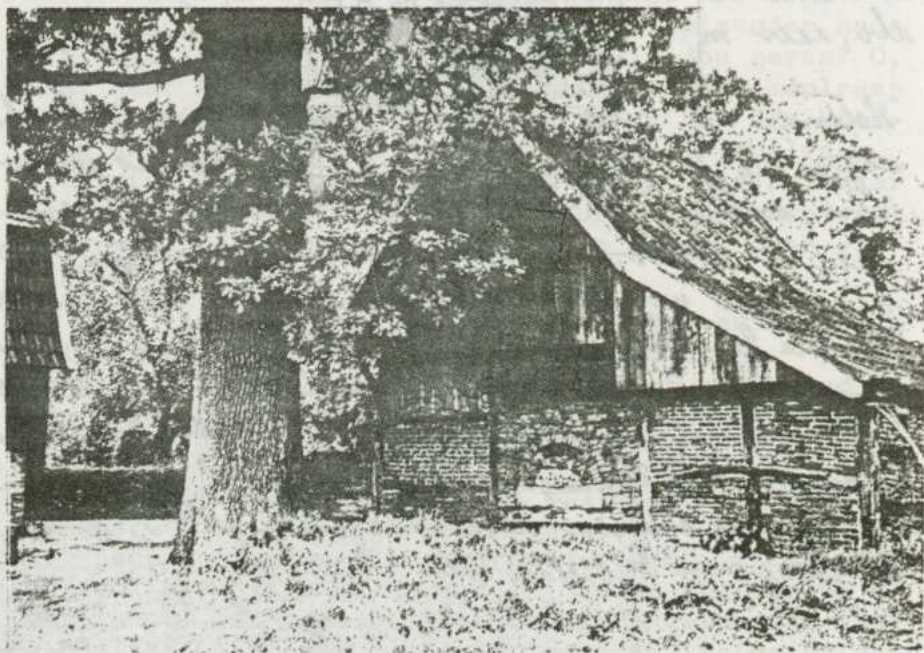
Gemeene
de Hoijland
en Boeden -
2), soo betaelt
eel.
slagh verkofte
kamp voor
angen hondert
stnize.

van Jr. Bentinck
mer is geresol-
tinde; 't selve

boven: Olde Geerts (1950)

onder: bakhuis Rotman (1950)

17 Mei 1950.

Woensdag voor Hemelvaart. Grenstocht in gezelschap van Brilleman door Breklenkamp. Een strookbewijs veroorloofde ons, overal aan de grens te komen, maar het had ook zonder dat gekund, want de hele namiddag zagen wij kommies noch Aufseher. Overal langs de wegen laaide de brem in goudgele gloed, zij stond ook op de heideveldjes, langs de bosranden, tegen de grove dennen, die nu vol meeldraadbloemen stonden, als zachtgele kaarsjes. Laag bij de grond bloeide de stekelbrem. Al 't geboomte stond nu vol in 't blad, meidoorns, lijsterbessen en vogelkers pronkten als grote witte boeketten, het lichtrose van de late appelbomen werd reeds wit. Wij fietsten van 't Huis te Brecklenkamp langs de straat tot de boerderij Oldegeerts met haar goed geconserveerde gevel in vakwerk, onderschoer en voorovernijkende planken gevel. Een tas stenen - slecht voorteken! - verijdelde de gewenste foto. Voorbij Brookman en langs de rand van het bosje, waar veel scheedegeelster stond, maar door de droogte van de grond niet had gebloeid - over de kamp en door een ruigbegroeide steeg, bereikten wij de dikke bomen aan de rand van het hoge kampje. De eik was reeds in blad maar de kruin van de beuk was nog ijl. Ook verder op dezelfde wal stonden van afstand tot afstand minder grote, doch fraai uitgegroeide eiken in een rij, die wij tot bij Bergman konden volgen.

Bij de boerderij van Bergman was ik nog nooit geweest. Het is een van die vorstelijke hoeven, waaraan Breklenkamp zo rijk is. Zij heet eigenlijk Rotman, maar heeft haar oorspronkelijke naam nagenoeg verloren. Toch spreekt men nog altijd van de daarbij gelegen Rotmans kamp. Onder statige eiken liggen de gebouwen op de hof verscholen, het grote huis zelf en de vele schuren en schoppen. Onmiddellijk viel mijn oog op de lange, ouderwetse schop met dwarse doorrit, half

Schiphorst bij Singraven kan ook geen hoger dan het omringende land gelegen terrein zijn geweest.

Bij de Schiphorst zagen wij de eiland-es de Aoksberg (de Oak) met zijn groene roggestukken, die hoog oprijst uit de laagten van de oude stroomdalen. Dan fietsten wij ongeveer parallel met de grens Zuidwaarts en doorsneden er een laag terrein met moerassen, moerasbosjes en wilde weiden. De rechte sloot langs de weg was bedekt door een witte deken van waterranonkel, waarboven de pagoden van de zachtlila waterviolier oprezen uit haar ondergedoken rozetten van fijnverdeelde bladeren. Mijn gids wees mij op de bladeren van vele orchideeën, meest van de gevlekte en de breedbladerige. Over enkele weken zouden zij bloeien, dan zal het de moeite waard zijn, hier weer eens heen te gaan.

Spoedig was het restant van de grensheide, die tot een smalle strook is ingekrompen, bereikt. Ter linkerzijde de rand van het lange dennenbos, dat door kleurig loof van berk en eik werd geschakeerd, ter rechterzijde de cultuurgronden van Breklenkamp. Het is hier een sterk versneden landschap, en vele laagten tussen de hoge kampen zijn nauwelijks begaanbaar. Bij grenspaal 57 beginnen de "Fürstlichen Tannen", een verharde weg loopt van dezen steen langs de zoom van het bos op de straat Nordhorn-Neuenhaus aan. Vlak daarbij, in de dennen, dus op Duits gebied, zagen wij de waterpoel "de Pispot" liggen, ook een oud oriënteringspunt. Wat verder zuidelijk lag in 1824 de "Scheidebult", waarop een zandsteen zonder jaartal of kenteken stond. Deze steen was volgens de opgave tevens markescheiding tussen de boerschappen Breklenkamp, Grasdorf en Frensdorf zomede de scheiding tussen het Boven- en het Nedergraafschap Bentheim.

De weg liep verder Zuidwaarts door een mooi, ruig terrein. Heide, dennen, berken en eiken vormden er de begroeiing. Hier was het heerlijk luw. Langs een zandgraverij en langs de Westpunt van een langgerekt ven, waarvan de andere punt bij grenssteen 54 ligt, volgden wij de Kommiezendijk. Hij bracht ons door woeste heide en breede lappen nieuwe grasgrond, langs een uitgestrekt moeras op de Bergvennen aan. Een prachtige plek rozenkransjes, die dieprose bloeiden, deed

van steen, gedeeltelijk met pannen, gedeeltelijk met stroo bedekt, alles verweerd in de loop van de tijd. De van de weg af liggende lange wand was uitsluitend van groengrijs bemost vakwerk met planken. Links van het huis stond het oude bakhuis en aan zijn rechter voorhoek de hoge zandstenen grenspaal 63 met het jaartal 1824, daar geplaatst ingevolge het grenstractaat van dat jaar.

"Van Buchts schuur gaat de grenslijn op een piketpaal, zuidoostelijk bij het op Hannoverse grond staande bakhuis van de Nederlandse bouwman Rotman", leest men in dat tractaat.

In een halve kring om het bakhuis heen staat een rij kleinere stenen, die het bij Nederland trekken. Doch de grote houten schuur staat reeds op Duits gebied. Eveneens liggen vele weiden van het erf over de grens, een groene weg, omzoomd door bloeiende appelbomen leidt door die weiden op Lage aan, welks bos vlak bij ligt. De boer gaat ook in Lage ter kerk en heeft zijn jachthond in 't Duits gedresseerd -want dan kan men hem straffer commanderen!

Van Bergman ging het langs aardige wegen, vol bloeiende brem, op de Ronde Bult aan, een merkwaardige kleine heideheuvel, half begroeid met grove den en brem. Aan zijn Noordvoet de rest van een vennetje met zomen van waterranonkel en waterviolier. Een ontginning aan zijn Noordzijde heeft het nagenoeg doen verdwijnen. Nog enkele meters verder en weer was de grens bereikt. Evenwijdig daarmede, op Duits gebied, loopt de nieuwe harde weg van Lage naar Grasdorf. Weer lagen de bossen van Lage vlakbij. Aan de weg groeide kamperfoelie met "eikenbladeren" tussen de gewone vorm. Een rechte weg, Noordoostwaarts, bracht ons voorbij het boerderijtje Schiphorst (bewoner Westerhof), het Noordelijkste huis van de gemeente Denekamp, opnieuw aan de grens. Langs de Duitse zijde liep een weg met fraaie berken. Bij een dennenbosje eindigt de punt van Breklenkamp.

In het tractaat van 1824 worden de "Breckelenkamper Schiphorst", dat groenland was, en de "Grasdorper Schiphorst" genoemd. "Horst" kan hier onmogelijk hoogte betekenen, want het land is er laag en moerassig. Het kan ook wild struikgewas betekenen of laag bos, zie Jellinghaus: "Die Westfälischen Ortsnamen". De

ons stilstaan. Een nieuwe ontginning naderde beangstigend dicht het heidebultje, waarvan de hele kop met een groen kussen van kraaiheide bedekt was. De vogels verrieden de nabijheid van het water, kieviten, krijssen- de zwarte sterns en kapmeeuwen, en fluitende wulpen. Het slingerende grijswitte heidepad bracht ons naar grensmaal 52, aan welks voet de oude laaksteen tussen de marken Breklenkamp, Lattrop en Frensdorf ligt. Hij wordt in 1824 genoemd een "keisteen, oostelijk van het daarbij gelegen zogenaamd Bergsvinne". Men sprak dus niet van de Bergvennen. Paal 52 heeft als schiet- schijf gediend, vele kogelgaten zitten erin. Brokken zijn er afgeschoten, een mitrailleurkogel steekt er nog muurvast in.

De grote plas met het eilandje lag aan onze voeten, de kokmeeuwen die op veilige afstand tussen russchen, zeg- gen, lies en lischdodden broedden, hielden zich vrij kalm, alleen de zwarte sterns die een andere broed- plaats hadden, maakten zich druk. In deze buurt had mijn tochtgenoot onlangs een scholekster gezien, maar ook waargenomen dat jongens van over de grens de meeuwen nesten uithaalden. Dit grote ven is eigendom van Twickel en zal dus veilig zijn, de twee zuidelij- ker vennen zijn reeds in handen van "Het Overijssels Landschap" dat hier reeds 31 H.A. van de gewenste 200 heeft verworven.

De straffe wind deed het water driftig golven, diep- blauw leek het als van een zuidelijk bergmeer.

Nu reden wij Westwaarts, langs de Stokke naar de straat en dan scheidden onze wegen.

W.H.Dingeldein.

Moor kan 'n pot alleen nog
wal beurn.

EEN BRIEF

In het familiearchief van het inmiddels verdwenen erf Bodden-kuper (Eppink) te Denekamp zat o.a. deze brief, welke gericht was aan kapelaan Eppink. Kapelaan Eppink was doende aan de hand van de vele papieren een geschiedschrijving te maken van zijn ouderlijk erf. Hierover had hij geregeld contact met Dingeldein. De hierna volgende brief is er een van.

~

Denekamp, 11 Oct. 1928.

Weleerwaarde Heer.

Naar aanleiding van Uw schrijven deel ik U mede, dat ik Uw papieren voor ongeveer twee derde heb bestudeerd, maar ze door andere, aangenamer bezigheden een poos heb moeten laten rusten. Mag ik ze dus nog een korten tijd houden? Ze zijn goed opgeborgen. Verscheidene heb ik gecopieerd; van andere heb ik uittreksels gemaakt. Uw stukken zouden zeer goed een grondslag kunnen vormen voor een geschiedenis van het erf Boddenkuper.

Uit het markeboek van Noord Deurningen heb ik verschillende dingen overgeschreven betreffende het erf; als ik U de paperassen terugstuur, zal ik die ter aanvulling erbij voegen.

Met Uw verklaring van den naam Bodde of Badde, die volgens U "Kuiper" zou beteekenen, kan ik niet accoord gaan. De bade, badde, bodde was niet anders dan de bode van den markerichter, die o.a. bod moest brengen aan de boeren omtrent hóltingen, etc. Wel heette een kuiper destijds badeker, bodeker (verwant met 't Deutsche Böttcher, van Böttich=kuip) waarvan de eigen-naam Beukers stamt; ook Bodekerink, Bökkerink.

Ik vermoed, dat een zoon van het erve Bodde, die kuiper was, het ouderlijk erf heeft verlaten en de markegenooten verzocht heeft om aanwijzen van een huisplaats op de gemeene marke. Deze hebben hem een plaats aangewezen, die later op zijn verzoek wegens

onveiligheid veranderd is (1632). Boddenkuper was aanvankelijk dus een z.g. "brinkzitter", d.w.z. iemand wien een plaats op den brink, d.w.z. den rand der marke was aangewezen. In lateren tijd verschijnt Kuper meermalen op hóltingen, dit kwam m.i. omdat hij eigenaar was van het halve gewaarde erf Brandehof; oorspronkelijk had hij geen stem in 't kapittel.

Steeds gaarne tot inlichtingen bereid!

Met vriendelijke groeten,

W.H.Dingeldein. (w.g.)

"Het jaar 1932 was voor Denekamp niet alleen een jaar van veel zorg, voortvloeiende uit de werkloosheid, doch voor alle gemeenten. De werkloosheid heeft nog nooit zo'n omvang aangenomen als thans".

(Burgemeester J. Wynia tijdens de raadsvergadering van 30 december 1932).

Wat meester Dingeldein bij zijn beschrijvingen van de streekhistorie deze ook goed aan de schoolgaande jeugd wist over te brengen, maakt dit artikel van zijn hand nog eens duidelijk. Op een begrijpende en boeiende wijze wist hij de geschiedenis aan de jonge lezers uit te leggen.

De oudste bewoners van Twente konden lezen noch schrijven. Daarom hebben ze ook niet kunnen opschrijven, hoe ze heetten, wat ze deden en hoe 't er toen in Twente uitzag. Toch weten wij iets van hen. Want in 't Rijksmuseum Twenthe zagen we een grote menigte stenen wapens en gereedschappen, die in de grond gevonden zijn. Ze zijn van de oude Twentenaren afkomstig, en sommige hebben wel langer dan 4000 jaar in de grond gelegen.

In die steentijd woonden toen in Drente mensen, die de hunebedden bouwden. Van dikke keien maakten ze lange kamers, zo hoog, dat men er bijna rechtop in gaan kon. Twee rijen stenen met vlakke kanten vormden de wanden, en een rij nog grotere stenen die dekstenen heten, het dak. In een zijkant liet men een opening, waardoor men 't stenen huis kon binnengaan. De openingen tussen de dikke keien werden met kleinere keien aangevuld.

Rondom het huis werd nog een kring of krans van stenen geplaatst. Het geheel werd met zand en plaggen overdekt. Dan was 't hunebed klaar. Ging men in dat stenen huis wonen? Neen, maar als er iemand gestorven was, werd het lijk erin neergelegd, op de vloer van kleine keitjes. 't Was dus een grafkamer.

In Drente zijn nu nog ruim 50 hunebedden, maar er zijn er vroeger wel 100 geweest. De boeren hebben de dikke keien weggehaald, soms stukgeslagen of ook wel verkocht. Ze gingen naar de zeedijken, om die te versterken. In Meppel was een keienmarkt. In Noord-Duitsland, in Denemarken, in Noorwegen en Zweden liggen te zamen misschien wel duizend van die hunebedden. Maar veel was 't niet, om de eenvoudige reden, dat hier lang niet zoveel dikke keien in de grond zitten dan in Drente en de genoemde

landen. Daarom konden de mensen vroeger hier ook geen hunebedden bouwen. De doden werden hier in de grond begraven en niet in een stenen kamer neergelegd.

In de tijd, dat de oude Drentenaren hun hunebedden bouwden, werden in andere hoge streken van ons land, b.v. op de Veluwe en in Twente, de gestorven mensen ook wel begraven, maar op 'n andere manier. Ze werden begraven in de heide en boven hun graf werd een rond heuveltje van zand of plaggen opgeworpen. Met een cirkelvormig slootje of greppel werd de grafheuvel omringd, soms ook nog met een rij palen, die in de greppel stonden. Spoedig begroeiide de heide het heuveltje weer. Nog liggen hier en daar in de heide en in heidennenbos die grafheuvels, maar de meeste zijn al bij de ontginning verdwenen. In de heide bij Vasse, Nutter, Hezinghe en Haarle, niet ver van Ootmarsum, kan men er nog verscheidene vinden. Ze zullen bestaan blijven, omdat de terreinen, waar ze liggen, door een heer uit Enschede van de boeren zijn gekocht.

In de laatste jaren hebben mensen, die er verstand van hebben, een paar van die heuveltjes bij Ootmarsum voorzichtig laten afgraven, om eens te onderzoeken, wat er in zat. In Mander werd een grafheuvel afgegraven, waar binnen in nog een eerdere heuvel zat, die geheel met een laag keien was overdekt. In Nutter vond men in een heuvel een soort van doodkist, die van dikke keien was gemaakt. Ze waren netjes naast en op elkaar gestapeld. Maar overblijfsels van lijken vond men niet meer; die waren geheel vergaan, alleen een paar scherven van potten kwamen voor de dag.

De oude Twentenaren, die 4000 jaar geleden en later leefden, waren heidenen. Maar ze geloofden, dat ze, wanneer ze gestorven waren, een grote reis gingen maken naar een ander land. Lang duurde die reis en onderweg hadden ze voedsel, drank en wapens nodig. Daarom kreeg een dode in zijn graf potten met eten, melk en honing mee. Ook stenen wapens, om te kunnen vechten. Die potten waren door de vrouwen van leem gebakken en heten urnen. In 't Museum te Enschede hebben wij er kasten vol van gezien. 't Zijn allemaal bruine potten, nu eens groot, dan weer klein. Daar hebben de vrouwen vroeger eten in gekookt en

melk of honing in bewaard.

Ze zijn alle uit de grond te voorschijn gekomen. Sommige zijn versierd met streepjes of kringen, andere glad. Enkele zijn er, hoog van vorm, die net lijken, of er een touw omheen is gewonden. Die noemt men touwbekers; ze zijn gevonden in de heide bij Oldenzaal.

Toen kwam er een tijd, dat de mensen hun doden niet meer begroeven, maar verbrandden. Op een grote hoop droog hout, een brandstapel, werd het lijk neergelegd en dan met het hout verbrand. Alle familieleden en vrienden stonden er omheen.

Er bleef wat as en wat stukjes van beenderen over. Die werden bijeengeraapt, in een pot gedaan en die pot in de grond begraven. Daarboven werd weer een rond laag heuveltje van zand en plaggen opgeworpen. Een cirkelvormig greppeltje was er rondomheen, ook wel een rij palen. Ook zulke grafheuveltjes kan men hier en daar in de heide nog zien liggen, b.v. bij Ootmarsum. Graaft men erin, dan vindt men in 't midden een urn met resten van beenderen. Ook wel eens stenen of bronzen voorwerpen. De mensen, waarvan die heuveltjes afkomstig zijn, kenden dus het brons. Ze leefden in de bronstijd, na 1800 vóór Christus. Duizenden grafheuvels zijn vernield bij de ontginning van de heide.

Later maakte men geen heuveltjes meer boven de potten met as en beenderen, maar begroef die zo in de grond. Tegenwoordig worden de doden op een kerkhof begraven. In die oude tijd nam men daarvoor een stuk heide en bracht daar de overblijfselen van de doden heen. Overal in ons land heeft men zulke urnenvelden gevonden, voornamelijk in de zandstreken. Vele ervan zijn door geleerde mensen, die er verstand van hadden, afgegraven, om te zien, wat er in zat. Bij Rijssen en bij Ootmarsum lagen grote urnenvelden. Niet lang geleden zijn ze ontgraven. De vondsten zijn naar de rijksmusea te Leiden en te Enschede gebracht.

De mensen, die hier omstreeks 20 eeuwen geleden leefden, kenden het ijzer. Ze hadden wapens en gereedschappen van ijzer. Veel is daarvan niet bewaard gebleven. Zij leefden in de ijzertijd. Maar de oude stenen en bronzen wapens van vroeger hadden ze nog niet weggegooid. O neen, die gebruikten ze ook nog wel.

Holtink geschieden den 28 Junij
Aⁿ 1704. op het Erf Dubbelink

Vankeken Eijder De Haag Welge: D.
Herr. Pieter van Merwede tot Noord-
Dorringen en Da.

De Haag Welge: Herr. Dyant
Vanden Clooster tot
Evenlo.

De Welge: Herr. Lucas Voet
tot Bagebrunp.
als mede ruggende presenten. Salmen
de H^o. procurator van Dam wegens Friends
wegen.

de H^o. Doctoor Wiedenbrugge, wegen de Herr. Baron
Van Heyden.

de H^o. Doctoor Wyntjes wegen de H^o. Van Heide
tot Boscampwied.

de Welge: trouw op den Berge, tot Hersevelt
Aert Vooderighgqua, wegens de Stad Oudmaatsum.

Natgesien de oude in hand hebbende. documen-
ten wegen de Becke, Loperende, by Langs Riet-
Brammlecamp Vanden jare 1548 en nader Holtink
resolutie Van 1630 den 16 Junij aenommen.
Is Verlaen dat de Becke

Markeboek Noord Deurningen;
Holtink 28 juni 1704, ge-
houden op het erf Dubbelink.

Dit artikel en ook het volgende is overgenomen uit de geschiedschrijving over de marke Noord Deurningen, welke door Dingeldein in 1941 is samengesteld. Als gevolg van de omvangrijkheid van het werk is dit nog nooit in druk verschenen. Helaas, want juist deze beschrijving is zo breed en ook intensief, dat hiermee een goed beeld is te vormen van het wel en wee van de marke en zijn bewoners.

Dan nu Dingeldein.

Groot was de voorraad turf niet, die in de veentjes van de marke zat. Al die veentjes, waarvan het Gravenveen dicht bij de grens rechts van den tegenwoordigen grooten weg naar Nordhorn het belangrijkste was, lagen in de heiden langs de Oostelijke grens der marke. Zij waren ongetwijfeld reeds vele honderden jaren lang in ontginning, toen het Markeboek werd aangelegd en er geschillen over de vervening werden opgeteekend. Evenmin als dit met het steken van plaggen en schadden (=brandzoden) het geval was, kon ieder markegenoot en ander gerechtigde zoo maar op een willekeurige plaats "in het venne vallen". Langzamerhand had ieder gewaarde of gerechtigde beslag weten te leggen op een bepaald terrein, waar hij zich als de eenige bevoegde beschouwde en indringers weerde, ofschoon het vanzelf sprak, dat zijn "part" gemeenschappelijk eigendom van de geheele marke was. De traditie was echter in den loop der tijden zoo vast geworden, dat ieder, die het recht van turfwinning bezat, scherp toezag of een ander hem niet te na kwam op zijn gebied. Was dit het geval, dan bleven klachten op den holting niet uit. Ook de gezworenen waren verplicht, toezicht te houden op onbevoegd turfsteken, en overtredingen te wroegen.

Het eerst komt het turfsteken ter sprake op den holting van 1606. Er werd toen een resolutie aangenomen, luidende, dat alle ongewaarden en anderen, die zonder verlof turf in het venne hadden gestoken, bij kerken-sprake zouden worden gewaardschuwd, daarvan met holt-richter en gezworenen "afdracht" te maken, bij gebreke waarvan de turf "opgebutet und verkauft" zou

worden. In 1612 werd er besloten, dat de boeren aan niemand, die daartoe niet gerechtigd was, zouden vergunnen in 't venne turf te steken of turf uit het veen buiten de marke te verkoopen zonder consent van holtrichter en erfgenamen bij poene van 25 oude schilden.

Maar onrechtvaardig was het, dat de boeren, ongetwijfeld onder pressie, het ongeconsentreed steken van turf door Gerrit Voet, heer van Beugelskamp en goedsheer van het woeste erve Zeggerdink, besloten door de vingers te zien, "uith ettelicke oersaeken", op voorwaarde, "dat er nicht widerum daer in Stechen sal". Hij liet het evenwel niet, want op een lateren holting bleek het, dat hij zich volgens referaat van Bije Moerbecke niet had ontzien, in 1620 vijftien turfstekers in het veen te zetten, waardoor hij "dasz Fenne verwuestet" had, terwijl hij ook de turf uit de marke naar zijn huis Beugelskamp had vervoerd.

Op den holting van 1620 werd ook geklaagd, dat Lucas Schulten uit Denekamp turf stak in 't Noorddeurninger veen.

Hij beweerde, dat hij den boeren 13 daalders had gegeven, waarvoor hij jaarlijks 12 voet turf mocht winnen. Men liet dit passeeren, maar hij zou "sich hinferner moeten reguleren na die resolutie van holt-richter und erfgenahmen".

Henrick Kock, eveneens uit Denekamp, had 4 of 5 voer turf gestoken, en juffer Moerbecke, wie hij stellig te na was gekomen, had hem daarvan drie voer afgehaald. Aangezien hij de goedsheeren "mit kocken etliche mahlen gedienet" had, ongetwijfeld bij holttingsmalen, werd er geresolveerd, dat hij in plaats van de hem ontnomen turf het volgende jaar weer 6 voer zou mogen steken, "und daer nach nicht mehr daer in kommen". In verband met deze beide laatste gevallen werd overeengekomen, dat degenen, "so kein roock in die Marcke halten", dat wil zeggen, die geen haardstede in de marke hadden, ook geen turf mochten steken in Noord-Deurningen. Ook bij andere gelegenheden kwam het aan 't licht, dat de eene goedsheer of boer turf of plaggen had laten weghalen, die een ander gestoken had, indien de eerste had gemeend, daardoor in zijn rechten bekort te worden.

Zoo liet juffer Moerbecke in 1630 "eenige foederen plaggen" wegvoeren, die Westerhof aan de beek bij

den Bluckkolck gestoken had.

In 1646 werd het den dorpers van Denekamp nogmaals verboden turf te steken of zoden te maaien bij poene van 10 goudgulden. Doch die telkens herhaalde strafbepalingen leeren, hoe gering het gezag der markegenooten was.

In 1786 was er weer eens geschil met de dorplui van Denekamp die "het torfveene van Noortdoringe spolieeren en haar veene met graeven en verbrenge sonder regt, en consent, verergeren".

Daarom werden alle ingezetenen der marke Noord Deurningen op boet van 5 goudgulden gelast, een ieder, die zoo iets weer ongeprivigeerd mocht beginnen, "de facto in voorsz.marcke Nortdoringe an te tasten en een paert deselver uyt te spannen en voorts het selve den tijdtlijcken marckenrigter sulx daetelijk communiceren, omme naer behoeren daerinne te voersien, sullende den proufiteren." Uit de verdere resoluties worde nog aangehaald, dat in 1704 besloten werd, aan geen enkelen boerman of ingezetene toe te staan, "buyten marcks" turf te verkoopen, op straffe van tien mud haver, aan den markerichter en de goedsheeren te verbeuren, en van een ton bier voor de gezworenen, die hierop moesten toezien en de overtreding aanbrengen. Uit de enkele gevallen, dat deze geconstateerd werd, worde één vermeld, dat van Egbert Cremer (uit Denekamp), die in 1710 turf uit de marke had gehaald en daarbij betrapt was. Men had toen zijn paard uitgespannen en op het huis Noord-Deurningen geschut. Hij werd veroordeeld, met den markerichter de zaak in het reine te brengen.

W.H.Dingeldein.

 Ondergeteekende beveelt
zich beleefd aan tot het
leveren van

VOLLE ZOETEMELKSCH

KAAS,

door hem zelf vervaardigd.

Heeren Verkoopers genieten rabat.

A. ROELEVELD,

op Wiefferink, bij DENEKAMP.

Uit: Weekblad voor Oldenzaal
en omstreken 15 juni 1912.

Zoals bij andere gelegenheden reeds is gebleken, bijvoorbeeld bij de behandeling van het recht van turf- en plaggenwinning, waren geschillen met de ingezetenen van naburige marken telkens aan de orde. Vooral die van de marke en het dorp Denekamp hebben het hun bureu van Noord-Deurningen nogal eens lastig gemaakt. Zoo dienden op den horting van 27 Mei 1613 de gezamenlijke boeren en ingezetenen van Noord-Deurningen bij hun goedsheeren een bezwaarschrift in over de nadeelen, die zij van jaar tot jaar in steeds ernstiger mate ondervonden door het feit, dat hun naburen, de boeren van Denekamp, gedurig toeslagen en huissteden verkochten op plaatsen, dicht aan de markengrens gelegen. De eigenaars van zulke nieuwe toeslagen en huisplaatsen verstoutten zich, in de marke Noord-Deurningen bouw- en groenland af te plaggen en er hun beesten te laten grazen, tot "merckelijcken grooten schaden". De requestanten betoogden, dat er eertijds in het dorp Denekamp niet meer dan 15 huizen waren geweest, doch thans reeds een groot aantal, wier bewoners ettelijke spannen paarden hadden, die eveneens op de marke Noord-Deurningen hun voedsel moesten zoeken. Daarom begeerden zij, evenals vroeger de beesten en paarden van de dorpluiden te mogen schutten. Zij gaven te kennen er niet bang voor te zijn, al mocht het bij dat schutten, gelijk dat vooreen wel geschied was, tot handtastelijkheden komen. Of de goedsheeren hierop hun appointement hebben gegeven, staat niet vast.

Een ander maal (1646) "verdrijsen" de dorpers van Denekamp zich, het water dat uit de marke Noord-Deurningen kwam, met palen te stuwen, voornamelijk in het Schotbroek (in den Oostelijken hoek der marke). Geresolveerd werd dat holtrichter en gezworenen die palen zouden uittrekken en bij herhaling van het feit een boete van 10 goudgulden aan de Denekampers opleggen. Ook werd den dorpers toen verboden, turf te steken of plaggen te maaien in de Noord-Deurninger marke bij poene van 10 goudgulden.

In 1718 dreigden er moeilijkheden met de marke Tilligte "over de lake en weiden van wederzijds vee." Een commissie werd benoemd die de zaak zou onderzoeken. Dat zou ook geschieden in 1770, toen de boermannen beweerden, dat Tilligte en Denekamp de lake schonden.

Hoewel de gemoederen er dikwijls warm bij liepen, waren dit alle eigenlijk onbeduidende ruzies, burentwisten. Van meer beteekenis waren grensgeschillen met het graafschap Bentheim, die zelfs tot een tweetal tractaten zouden leiden, dat van 1548 en dat van 1779-1780, om niet te spreken van het tractaat van 1824, dat te Meppen werd gesloten tusschen de Nederlandsche- en de Hannoversche regeeringen.

W.H.Dingeldein.

Notaris Kleinschmit

te Ootmarsum zal op

Woensdag 19 Juni 1912,

's voorm. 10 uur, voor

den W.E.G. Heer J. A. ROES-

SINGH UDINK op den huize:

"Singraven", te Denekamp, ter her-

berge van A. Dissel op Singraven

aldaar, in het openbaar verkoopen:

70 Perc. eerste Gras

op Singraven, ter plaatsen: Hoogen-

eind, Bomgaarden, Vierdagwerk, de

Hagelmeien, de Toeslag, het Scha-

penweideke, Paardenkempke, de

onverdeelde helft van een perc. af-

komstig van Steenbeek, perc. afkom-

stig van Sleiderink; en te Noord-

Deurningen ter plaatse Sieuwersche

weiden.

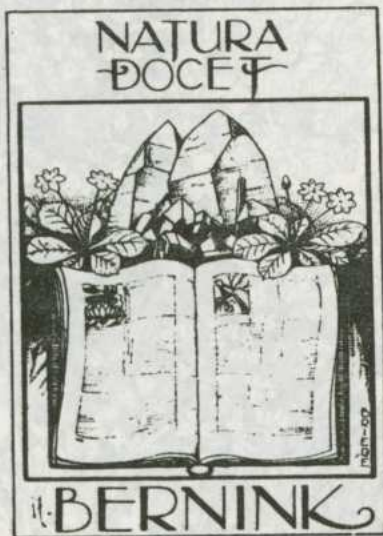
Uit: Weekblad voor Oldenzaal
en omstreken 15 juni 1912.

In verkenning der spelling.

Wacht Furens als Medersaktois dierlekt.

Ven 19publik, set my het eerste taalonderwijs met de
welbekende Ferwey ^{werd} gegeven, kreeg ik den indruk, dat
het Nederlands van ons Furenske jongens een taal was,
die my even ^{veel} ^{als} ^{de} ^{andere} ^{taalen} ^{waren} ^{en} ^{die} ^{men} ^{moet} ^{leeren}

Die in
taalonder
wijs he
heer had
uit Min
mathe
rechten.
De
dooze h
der regel
taal
mutua
hadden
Ferwey
van He

by voort
lands schou
of p
van gram
het gleren

iets reer
beperking
og te lhan
en huis uit
voorseld
tekt uit
uurlijk beon
recht niet

onde, me gheend worden, moest om eenwyl vor
den afgezworen, vernietigd, als I kon! En we
hem, die er nog so van verteld was, dat by

Dit artikel is in 1941 gepubliceerd geweest in "De zandstreek van Oost Overijssel" en is van de hand van J.B. Bernink.

Mijn vader en moeder zijn beiden van de boer. In een dorp zijn we gaan wonen, waar het eerzaam bedrijf van schoenmaker werd uitgeoefend.

Maar, zoals iedere handwerksman op een klein plaatsje werd steeds wat landbouw bedreven. Een koe werd gehouden en een paar varkens werden gemest. Dit was wel het minste, wat tegelijk werd bijgehouden. De vrouw des huizes had dus behalve kamer en keuken, haard en hof schoon te houden, en dat daarbij een stevige boy, de vierde in de rij van acht, vroeg moest meehelpen, én in huis, én op de akker, ligt voor de hand.

Voorals 's zomers was er veel te doen. Daar er geen leerplicht bestond, bleef je thuis, wanneer er werk voor je aan de winkel was. Zo met 1 October kwamen wij, jonge knechtjes, dan terug, en werden door onze vriendjes voor "winterkraaien" uitgescholden. Och, in de 6 wintermaanden werd dan de school wel weer ingehaald en schoten wij aardig op in Boemer's Rekenboekje.

In de hoogste klassen lazen wij zelfs verhaaltjes, die in allerlei schrift -zelfs gotisch- waren gedrukt.

Ons akkerland lag een kwartier buiten het dorp en 't was altijd gezellig daar met moeder te werken. Zij leerde mij de onkruiden van het veld kennen met de oude namen. Geen boekenwijsheid. Alle onkruid heette "roet" en daarbij werd onderscheiden kwiek,geers, bittermelk,munt,Deventer bloemen, Hondsbloemen,tremse (korenbloem) e.a.

In ons hōfken bij de put met de zwengel werden daliassen gekweekt,piōnnige, Adam en Eva,doevenschoolkes (duizendschoon) sneeklōkskes(naakte eerstjes), violetten, Aprilbleumkes en Moandbloemen.

Mij interesseerden zeer de vogels, vooral nesten met eieren. In de school hingen oude platen van Tjeenk

Willink geloof ik, met bonte vogels en één plaat met wondermooie eieren.

Zoals toendertijd mode was werden de lege eierschalen aan een draad gelegen en als een trofee in de vorm van een guirlande onder de spiegel gehangen. De twee spijkers, waarop de spiegel steunde, waren als geknipt voor het vastwikkelen van de twee garendeindjes.

In huis noch op school werd ooit over vogelbescherming gesproken en niemand nam aan deze eierroof enige aanstoot. Pas later -toen ik een jaar of elf was- las ik in een schoolboek een verhaal van een jager, die een kraai had geschoten, terwijl de de jonge vogels in het nest zaten te wachten op de moeder, die maar niet terug kwam.

Dat lesje heeft mij een les gegeven, de eerste les in vogelbescherming.

De tweede les was het volgende geval, dat mij nu nog voor de geest staat, als was het gisteren gebeurd. Met mijn moeder was ik weer in de "Rotmaat", waar veel van ons gehuurd land lag. 't Was in de voorzomer dat de aardappelen gewied moesten worden.

Als de koffie gedronken was ging moeder even rusten, terwijl ik rondliep om een nest te zoeken van een roodborsttapuit, die ik telkens in een berkje gezien had, dat op de wal naast een droge sloot stond. Daar snuffelende ontdekte ik op de grond in de sloothelling een nest met vlugge jongen. Nieuwsgierig nam ik er één uit, om het goed te kunnen bekijken: meteen fladderden er een viertal nestgenoten uit hun onveilige wieg (?) en verdwenen tussen het hoge gras en andere ruigte. Om ze op te zoeken zette ik mijn exemplaar in het nest en ging op zoek naar de andere vier. Doch hoe ik ook voelde en tastte, geen der kleinen was te ontdekken. Treurig te moede -toen moeder mij riep- keek ik nog even naar het nest. Het jong was echter ook verdwenen.

Volgende dag moest ik weer naar de "Rotmaat". De oude Roodborsttapuit zat in het berkje en liet al maar door een treurige loktoon -wied-wied- horen. Zo sterk was deze weemoedige toon, dat moeder vroeg: "Wat zol dat vöggelken toch schellen?" Ik durfde het haar niet te vertellen en loog: "'k Weet 't nig!" Nu was ik voor goed vogelbeschermmer geworden.

Toen ik 15 jaar was mocht ik gaan studeren, maar mijn ouders heb ik bij hun werk geholpen tot mijn twintigste toe. Tot zo lang heb ik nog geploegd, gemaaid, geplant en gewied. Ik memoreer dit even voor mijn lezers, de boeren, opdat zij mogen voelen, dat ik niet zo ver van hun afsta en dat ik dus met hen kan zeggen: "Wij boeren".

Daar ik mijn verdere leven in hetzelfde dorp gesleten heb, ging het contact met hun niet verloren en heb ik in 63 jaar iets van hun goede en minder goede eigenschappen leren kennen.

Naast het onderwijs geven aan groot en klein is de studie van het heem mijn voornaamste werk geweest. Studie van de grond, van wat groeit en bloeit, wat er vliegt en kruipt, hoe het landschap is en was in voorbije eeuwen, hoe de mens leefde vroeger en nu.

Hebben wij "boeren", daar iets van te weten?

Och, moeten is het niet, maar de mens leeft niet van brood alleen, ook de boer niet.

Dat de trek naar de stad in de laatste halve eeuw zo groot was, heeft een oorzaak gehad, allicht meerdere. Als één der oorzaken mag gelden, dat de zucht naar vermaak hen naar de lichtstad heeft getrokken. Velen zijn daar ten onder gegaan, lichamelijk en geestelijk. Anderen hebben nieuw bloed gebracht in het aftakelende stadshart. Nu is men weer gaan roepen: "Terug naar de natuur". Mens leef eenvoudig. Leef zoals de boer! Maak van de nacht geen dag en omgekeerd. In de tijden, die wij beleven, heeft het weinig woorden om te bewijzen, dat een buitenman niet beklaagd behoeft te worden. Het eerste noodzakelijke in onze maatschappij is wel een degelijke kerngezonde boerenstand. Het fundament van onze samenleving. Hard moet vaak de boer werken, al is het nu in de eeuw der machines, veel minder nodig dan in mijn jeugd. Veel zorgen moge hij aan zijn hoofd hebben, ook koning is hij op zijn boerderij! Op tijd zijn vermaak heeft hij ook en dat zij hem van harte gegund.

Kennis is macht. Geldt dit ook voor den boer? Zeker, kennis, die hem bij wordt gebracht op de landbouwschool, op lezingen en door de krant, kan voor hem nodig zijn, teneinde de productie op te voeren. Is hem zeker nuttig ter beschrijving van ziekten in 't ge-

was en onder het vee. Van dit alles krijgt hij genoeg in zijn vakblad.

Er is nog een ander facet aan ons leven, onze geest, dan het streven naar stoffelijk gewin, dan het zwoegen voor het dagelijks brood. Evenmin als een burger altijd geld kan tellen, kan de boerenziel voortdurend genoeg vinden bij zijn bieten of bij zijn varkens. Hoe veel edeler, hoe veel voller, wordt de dag, wanneer wij onder de arbeid door, of voor of na het werk ook aan de geest momenten van genot geven. De stedeling gaat naar een concertzaal. De boer verkeert daar den gansen dag. De vogels zijn de muzikanten. De stedeling stapt naar de bioscoop of naar een museum van schilderijen, de boer heeft levende beelden, uitgestrekte landschappen, wisselende decors, zon- en maanbelichting, wolkenformaties om, op en boven zijn erf.

Pas heeft de boer zijn neus gestoken buiten de grote deeldeur of een lucht van opwekkende geuren omhult zijn zwellende borst. De zwaluw kwettert hem een blijde dag toe, mussen sjilpen, een winterkoning rolt een krachtige roffel door de ijle lucht. De zon kleurt in het Oosten wolkenlagen rose en rood nog voor zij zelf boven de horizon is gerezen. Een leeuwerik tiereliert hoog al hoger de zon tegemoet. Hanen kraaien, eenden kwaken.

't Is of alles zich verblijdt over de nieuwe dag, die schoon en heerlijk begint, als in een paradijs. Hemel en aarde, ieder schepsel klein en groot, plant of dier, in het water of in de lucht, alles looft den Heer! Laudate dominum! Zou ook de boer zich niet verblijden, het schepsel met verstand!

De natuur is een onuitputtelijke hoorn van genot, van niet te berekenen grote levensvreugde. Wat hebben de dichters van alle tijden het meeste bezongen? Niet de stad, doch het land. Daar is zoveel schoonheid en romantiek.

Wie kent niet de aanhef van Poot's gedicht:

Hoe genoeglijk rolt het leven
Des gerusten landmans heen
Die zijn zalig lot hoe kleen,
Voor geen koningstroon zou geven.

Ieder uur van de dag verandert het toneel, waarop

zich het leven van de boer afspeelt: iedere dag is weer anders dan de voorgaande. Ieder jaargetijde brengt zijn afwisseling in werkzaamheden, brengt zijn lasten en ook zijn feesten.

De stedeling leert de natuur uit een boek, de landman neme op zijn tijd een boek ter hand en late zich onderrichten over de natuur.

Want de kennis van de levende natuur laat -helaas- nog veel te wensen over. Dit blijkt uit een paar voorbeelden die ik even wil aanhalen.

Er kwam eens een boer -volstrekt geen uilskuiken- bij ons, toen ik een paar dozen met opgezette vlin- ders in de werkplaats had hangen. Hij verwonderde zich over de vele soorten en zei: "Ik dacht, dat er mer drie soorten zommervöggel warren: nen witten, nen gellen en nen bonten. (d.i.: ik dacht dat er maar 3 soorten vlinders waren: een witte een gele en een bonte.)

Wat zette hij een gezicht op toen ik hem vertelde, dat er 1500 soorten in Nederland voorkwamen. Wat de boer van vogels afweet is ook al zeer gering. Van de kleine zangvogels, die in zijn tuin, om het huis of op zijn erf voorkomen, kent men in Denekamp, behalve de grotere vogels, zoals ekster en meerkol: nen gietelink (merel); ne liester (lijster; 'n sjaker (kramsvogel; 'n nettelkönnink (winterkoning); 'n bijmeesken (mees); ne gelgör (geelgors); ne zwaal (zwaluw); ne musge (musch); 'n bouwmenneken (kwikstaart); ne hegtot (grasmus).

Maar van Fritis, Tjiftjaf, van tuinfluiter, spotvogel, braamsluiper, goudhaantje en blauwborstje heeft hij nooit gehoord.

En van het wondere leven der insecten? Van de mieren die in het dennenbos naast zijn erf een heuvel van dennenaalden hebben opgebouwd, van de hoornaars, die in de nok van het dak een nest hadden gebouwd als een bijenkorf, van de leemwespen, die schoorsteentjes bouwen op de lemen wand van de schuur, van de graafwespen op het heidepaadje, van de mierenleeuw langs de bosrand, van de bijenwolf in de zandkuil, van de bladrollers van els en berk, van de kunstige cellen der behangersbij enz. enz.

En dan de bloemen des velds; de onkruiden. Is daar

geen mooi boeket van te maken? Hoe sierlijk staan de grasjes of een varenblad daartussen. Uw tuintje is natuurlijk in orde en hebt ge schik aan al die bonte kleuren. Doch bekijk eens een leeuwenbekje, een wild viooltje, katjes en wilgenels, van hazelaars en populieren; van de ratelpopulier vooral.

Kent gij de borkklaverzuring en het borwedrikje? de wilde balsemien of het springzaad? De blauwe klokjesgentiaan en de zandblauwtjes, de bescheiden ereprijs en het muskuskruid, de dove-netelsen en de hennepnetels, de gele composieten? Weet ge hoe ze groeien, hoe ze ingericht zijn op kruisbestuiving, vooral de orchideeën. Zaagt ge, hoe vliegen en bijen en hommels bloemenvrienden zijn? Hebt ge van een en ander niet op school gehoord en onthouden, dan maar eens een paar boeken aangeschaft van Schmeil over het leven van planten en dieren. Een boek voor een bibliotheek!

Als het waar is, wat het spreekwoord zegt: "Interesse maakt rijk", wat kan een ieder van ons dan rijk zijn, zonder veel stoffelijk goed te bezitten. En waarom zouden wij rijker aan kennis ons licht onder de korenmaat zetten en niet er hoog buiten op, om de arme mee te delen, zonder, dat het ons iets ontvreemd, ja ook ons rijker maakt, rijker aan deugd.

Met genoeg en kunnen wij constateren, dat er in de laatste vijftig jaren veel achterstand is ingehaald, en dat er boeken en boekjes te kust en te keur ter boekenmarkt zijn gebracht en dat het nu aan ons ligt, ze ook bij de boer te brengen. Elke boer moet een bibliotheekje hebben (zooals in Zweden b.v.) er mag ook een romannetje bij zijn, doch het meest moeten de planken van het boekenrek doortuigen van boeken over de natuur en bundels gedichten.

Ja ook gedichten-bundels. Wie zoekt hier het beste en het mooiste bij elkaar? In ieder geval moet er een bloemlezing zijn van Gezelle's dichtwerken, van de beste, de grootste natuurdichter, die ik ken. En hoe zal ik roemen "Ein Sonnenbuch" van Pastoor Wibbelt, dat vertaald evenmin ontbreken mag. Mens, een collega zei eens tegen mij: "Daar begrijpt een boer toch niets van". Ik geloof dat niet. Zou dat gevoel van schoonheid alleen voor stadsbeumers zijn weggelegd?

Het was op een Zondag voor Kerstmis. Er lag sneeuw. Buiten kwam ik een oude boer, een kennis tegen. 't Was zo rustig om ons. De avond daalde, geen tak met sneeuw belast bewoog. Door de stilte van de Zondag-avond klonk plots het geluid van den midwinterhoorn. De lezer weet, wat voor een soort bazuin dat is. Wij luisterden, zwijgend. "Zie", zegt hij opeens, dat mag ik no zo geerne uren". Had hij het gevoel hiervoor of niet?

Bij velen moge een dichterlijk gevoel niet tot uiting komen. Of het niet in de kiem aanwezig is, zal de zielkundige misschien kunnen uitmaken. De schoonheid van een landschap zien en kunnen waarden moet geleerd worden evenals het zien van schilderijen. En nu is het zeer jammer, dat dit vak niet op het leerplan staat van de landbouwscholen. Ik weet zeker, dat dan de boer een oude walheg zou laten staan, die nu verdwijnen gaat. Dat hij de oude populier aan de rand van het weiland zijn leven zal gunnen, omdat hij een, een pelerine van klimop gestoken, zo aarts-vaderlijk uitziet.

Hij zou de jeneverbes, (woogholt) sparen, de cypressen van het Noorden, die de zandverstuivingen vastleggen, winter en zomer groen blijven en de vogels een schuilplaats bieden bij sneeuwjachten en bij 't achtervolgen door een roofvogel. Hij zou bij het aanleggen van een weide een groepje bomen sparen, -of er opnieuw planten- waar het vee zo gaarne schuilt bij 't steken van de zomerzonne. Ziet eens naar de weiden van ouderen, waar wel een schaduwrijk plekje te vinden is voor de herkauwende dieren!

Waarom die hulsthdaag vernietigd aan de rand van Uw akker? O, hebt ge nu wat meer aardappels verbouwd. En waar blijft de nestgelegenheid van verschillende zangvogels, die nuttig, ja noodzakelijk zijn, om het ongedierte niet de baas te laten worden. Waarom schoot ge de spechten en uilen weg? Hebben de uilen het sterven van Uw oude moeder op hun debetzijde? Het zijn toch de beste muizenvangers en hun gemis zult gij spoedig voelen door het aangroeien, het schrikbarend vermeerderen van veldmuizen.

Gij ploegt het heideveld en effent de ronde grafheuvel, en als gij de urnenscherven in een mandje

op de deel hebt gezet, komt gij mij waarschuwen: "Of de meester es wol kommen kieken". Ja, als het te laat is. Waarom mij niet vooraf gewaarschuwd? Het hele Linderveld in Volthe -niet ver van de Hunenborg- was een groot grafveld der Germanen. Er hadden waardevolle opgravingen gedaan kunnen worden als een deskundige op tijd geroepen was. Nu moesten wij ons met een paar scherven troosten, of liever gezegd ergeren.

Ge velt de oude bomen, met nestholten van de spechten en boomklevers en ge vergeet er nestkastjes voor in de plaats te hangen. Er is nog een zeldzaam oud plekje, dat de mens sedert de ijstijd nog niet weer heeft aangeraakt; maagdelijk woud, met een veroude flora van Maagdepalm, Anemoon, Gele Dovenetel en Gagea's.

Nu werd de ploeg erin gezet. Toen de boer erop attent werd gemaakt, heeft hij de rest rustig laten staan.

Zo kan het ook gaan met knoteiken een eeuwenoude essen op de helling van dezelfde heuvel, de Aartiberg. Heeft de boer interesse voor zijn grond, het erfdeel der vaderen, dan noteert hij de namen der landerijen van zijn erf en bewaart wat hij heeft o.a. aan oude geschriften, boeken, aantekeningen, voorwerpen, die zijn ouders gebruikten. Is het voor hem zelf te lastig, dan schenkt hij ze aan een oudheidkamer. Is er een zeldzaam plekje bv. de Hilgenhorst bij Denekamp, waar de heidense voorvaderen hun bijeenkomst hielden, dan spare men dit stukje grond als het enigszins kan. Ook de 2000 jaar oude landweren, drie dubbele wallen, door sloten gescheiden, dienen gespaard te worden, waar er nog een brokje van over is gebleven. Het zijn de oudste overblijfselen van de cultuur in deze streken.

Ik haal deze voorbeelden aan uit mijn omgeving. Gij zult zeggen: "Dat hebben wij hier niet". Het kan zijn, maar jullie hebben dan weer wat anders, dat Uw interesse waard is en dat gespaard dient te worden.

In de stad verzorgt men oude poorten en wallen, kerken, torens en ruïnes, evenzo nodig is, dat de boer in zijn milieu natuur- en cultuur-resten onder zijn hoede neemt en ze niet om tijdelijk gewin vernietigt.

"Wat baat het de mens, als hij de hele wereld wint, doch schade lijdt aan zijn ziel!" Want schade lijdt hij, die uit zelfzuchtige motieven, het merkwaardige, het schone in de natuur vernietigt.

Een landschap, dat in duizenden jaren tot een harmonisch geheel is opgebouwd, kan door de mens in één dag voor altijd, voor eeuwig, vernietigd worden. Men troost de natuurkenners dan met te zeggen, wij brengen nieuwe schoonheid.

Uw schoonheid, ontginners, is een andere, is geen natuur, maar cultuur!

Tot slot dan jonge boeren en boerinnen, hoop ik door deze weinige regels, U gewezen te hebben, op een paar bronnen, waaruit gij goedkoop "levenswater" -elixer noemen ze dat in de stad- kunt putten en drinken naar hartelust.

Geen bedwelming geeft deze wijn, geen zure droesem, geen wrange smaak, laat zij na. Wat poëzie heeft ieder van ons nodig.

De Genestet heeft het kort en goed gezegd:

Poësie is overal

Overal mijn vrinden

't Is de kunst maar wie haar al,

Wie haar niet kan vinden!

Wat is voor Gezelle een dreupel poëzie? Wat voor een blijheid geeft ze hem? Is een gevangen visken blij, dat het in het net gevangen is en weer in het water wordt gesmakt?

Is het vliegske blij, dat in de hand gevangen spartelens moe de openslaande vuist kan ontvluchten?

"Zo blij en is mijn ziele niet,

maar zeven maal zo blij,

wanneer ik moe en met geniet

een dreupel poesy".

J.B.Bernink.

Op de Eerste Kerstdag van 1937 werd voor de VARA-radio een interessant interview weggegeven over het midwinterhoornblazen. Nu zult u zeggen: wat is daar dan voor byzonders aan behalve dan dat dit nu precies 45 jaar geleden is?

Daar is zeker wel iets bijzonders aan, want deze inleiding werd verzorgd door meester J.B. Bernink met als interview B.L.A.M. Veldman uit Denekamp.

Het interview is bewaard gebleven en werd aangetroffen tussen de persoonlijke papieren en kranteknipsels welke de Stichting Heemkunde Denekamp van mevrouw H. Bernink een poosje geleden heeft ontvangen.

Hierna volgt dan de tekst van het interview geheel in de schrijfwijze van die tijd. De letter V. staat voor Veldman en de B. duidt Bernink aan.

V. Goeden avond, dames en heeren luisteraars.

Het midwinterhoornblazen in Twenthe!

(ongeveer 1 minuut blazen).

Dames en heeren, het stemt ongetwijfeld tot groote voldoening, dat de Twentsche volksgebruiken zich ook buiten het land van den Tubant in een toenemende belangstelling mogen verheugen.

Het feit, dat één dier oude gebruiken door middel van één der nieuwe vindingen onzer eeuw ook buiten deze landstreek kan worden gevolgd, zal er zeker toe bijdragen aan dit land van katoen en heide meer bekendheid te geven. De heer Bernink, directeur van ons alombekende museum "Natura Docet" te Denekamp en ondergeteekende voldoen dan ook met graagte aan de tot ons gedane uitnoodiging om voor dezé microfoon een vraaggesprek te houden over het zoogenaamde midwinterhoornblazen.

Mijnheer Bernink, zou U, om te beginnen, de luisteraars willen uiteenzetten hoe zoo'n midwinterhoorn er uitziet?

B. Graag, mijnheer Veldman. Zooals het woord zegt is het een horen, een horen van hout ter lengte van

plm. 1,40 Meter. Het ding ziet er dus uit als een vervaarlijke buffelhoorn. Aan de punt heeft hij een doorsnee van $2\frac{1}{2}$ cm., aan het dikke eind van 12 cm.

- V. En waarvan wordt deze hoorn vervaardigd, mijnheer Bernink. Ik kan me althans niet voorstellen, dat deze in den handel verkrijgbaar is.
- B. De horen is van wilgen-of berkenhout. Men zoekt een dikke tak of dunne boom uit, liefst iets gebogen. Hij wordt op de vereiste lengte afgezaagd, daarna overlans gespleten en vervolgens worden beide helften met beitels uitgestoken en de ontstane holte met een houtrasp of met een stuk gebogen glas, goed glad geschuurd. Ook aan de buitenkant wordt hij natuurlijk effen geschaafd.
- V. Wij hebben dan twee lange gebogen en uitgeholde stukken hout. Welke bewerking ondergaan deze verder?
- B. Om die twee helften goed aan elkaar te doen sluiten, worden er een zestal ringen of hoepels om geklemd. Natuurlijk waren deze vroeger van hout, tegenwoordig zijn ze van ijzer of koper. Daar het hout langzaam indroogt moeten de ringen af en toe naar een dikker gedeelte van den horen verschoven worden. In het spitse eind wordt een mondstuk van uitgehold vlierhout gestoken, waarvan 'n open zijkant voor het blazen dienst doet.
- V. Als ik me goed herinner, mijnheer Bernink, heb ik ook wel eens horens van blik gezien? Worden deze ook wel eens in Twenthe gebruikt?
- B. Jawel, tot mijn spijt worden deze ook hier wel eens benut, maar de oude, echte midwinterhoornblazer veracht die. Te modern. Ze passen niet bij het oeroude gebruik evenals b.v. het aanwenden van den midwinterhoorn voor militaire signalen. Luister, hier volgt het geluid van een blikken hoorn.
(2 minuten blazen op een blikken hoorn).
- V. U zei daar juist, dat deze blikken hoorns niet bij het oude gebruik passen. Hebt U er eenige notie van, wanneer dit volksgebruik eigenlijk is ontstaan?
- B. Meer dan 2000 jaar geleden! Onze heidensche voorouders zullen om den tijd van den kortsten dag,

als de dagen weer begonnen te lengen, ongetwijfeld feesten hebben gehad en een bazuin zal daarbij gediend hebben als uiting van vreugde. Ze hebben op hun bazuinen aan vriend en maag, wonende op een verre hoeve, mee kunnen deelen, b.v. dat er gedanst zou worden, evengoed als thans de negers in de binnenlanden van Afrika doen op hun uitgeholde boomstammen en de inboorlingen van Nieuw Caladonië op een grote schelp. .

Omstreeks 800 waren alle Sakkers in deze streken tot het Christendom bekeerd. Het volk kan niet zonder brood enspelen!

De aanbidding der goden moest worden nagelaten, het bijgeloof worden uitgeroeid. Hun spel echter mocht en moest blijven. Alleen werd er een Christelijke beteekenis aan gegeven, passende bij de kerkelijke feestdagen, die zich richten naar de drie grote momenten uit het leven van den mensgeworden God: geboorte, verrijzenis en het zenden van den H. Geest met zijn zevenvoudige gaven. Zo werd midwinter, de Advent, de voorbereiding van de komst van Jezus op aarde, het grote licht, dat alle mensen verlicht.

- V. En waarom, mijnheer Bernink, is nu vooral Twenthe een gewest, waar vooral de oude gebruiken in zwang bleven? Want Twenthe toch is een streek, die bijzonder rijk is aan oude gebruiken.
- B. Niet alleen in Twenthe, mijnheer Veldman, ook in andere afgelegen gedeelten van ons vaderland is het een of andere gebruik bewaard. Ik mag wel zeggen: in ere gehouden. Twenthe heeft nog vele oude gebruiken, omdat het erg achteraf lag, de bevolking arm en geen contact met andere streken had. Honderden jaren is hier de tijd blijven stilstaan. Toen Holland in de zestiende eeuw zijn bloeiperiode doormaakte, raakte dat Twenthe niet. Hier geen handel, geen scheepvaart, geen industrie. Men ging den ouden gang, zooals ook grootvader en grootmoeder deden. Men woonde in dezelfde huizen met lemen wanden, zooals men 1000 jaar lang had geleefd. Men hield zijn spinvisites en slachtmalen, men brandde de Paasvuren en men kroonde de Pinksterbruid. Men geloofde aan "veurspeuksels", aan den "gluinigen", dat is de gloeiende duivel, aan dwaallichtjes en "weergaon", d.i. het terugkomen der

zielen van de slecht-afgestorvenen, die aan de overzijde van het graf geen rust kunnen vinden.

V. He, erg interessant, daarvan had ik nog niet gehoord. Maar om op de midwinterhoorn terug te komen, zijn er in Twenthe nog meer plaatsen dan Denekamp waar men deze kan beluisteren?

B. Ja, om Ootmarsum, Hengelo, De Lutte, Losser en Boekelo en wellicht nog in andere buurtschappen ook. Een Twentenaar breekt de tradities niet licht. De adat is sterker dan geschreven wetten!

V. En, mijnheer Bernink, ik weet niet of U muzikaal bent aangelegd, maar welke tonen haalt men uit die midwinterhoorn?

B. Inderdaad, muzikaal ben ik niet, maar een collega van mij vertelde, dat de muzikant hoofdzakelijk fa - la - en do-tonen uit het instrument tooverd.

V. Het zal de luisteraars misschien interesseeren iets te vernemen omtrent onze eigenlijke "studio" of beter gezegd "reportagegebied". Is dit rustige plekje wel bij uitstek geschikt voor midwinterhoorn-blazen?

B. Onze "studio" is de open lucht, ongeveer 200 meter achter het museum bij een kleine boerderij. Rondom liggen weiden en bossages. Enkele sterren pinkelen door het grijze voorhangsel van de stille hemelkoepel.

Wij staan voor een open welput. Door boven een put te blazen, wordt het geluid versterkt; denkt U maar aan de klankkast bij een viool. Er zijn hier 2 blazers, terwijl op enigen afstand bij een andere boerderij ook het instrument wordt bespeeld. De luisteraars zullen wellicht ook die toonen kunnen opvangen! (20 seconden pauze).

V. Dat blazen lijkt mij geen licht werk. mijnheer Bernink.

B. Nee, heelemaal niet, vraag het maar eens aan de heeren Scholte Lubberink en Groener. Je moet er goede longen voor hebben en het naar binnen spelen van een stevige maaltijd tevoren, kan ook geen kwaad!

V. Of anders gezegd, mijnheer Bernink, eerst spek-

pannekoek of bloedworst en daarna midwinterhoorn-blazen. Ik hoop van harte, dat de heeren de noodige kracht zullen hebben geput om de klanken van hun instrument via de aethergolven uit te bazuinen. Maar vertelt U mij ten slotte eens, dacht U, dat deze gebruiken in de tegenwoordige tijden nog lang stand zullen houden? Het zou toch werkelijk jammer zijn, indien dit gebruik niet ongerept bewaard zou blijven.

- B. Mij dunkt van wel, omdat er ook van verschillende zijden meer waardeering voor komt. De heer A.C. Meijling te Hengelo heeft al meerdere van deze gebruiken op de film vastgelegd, helaas nog niet op klankfilm. En onze Twentenaren vinden het blazen ook niet onaardig. Ik stond eens met een oude man in schemerdonker te praten. Opeens klonk uit de verte de midwinterhoorn. "Zee, zeg e, dat mag 'k zo geern heuren". Ik hoop, dat de luisteraars dit ook zullen zeggen.
- V. Mijnheer Bernink, ik dank U ten zeerste voor Uw vriendelijkheid dit vraaggesprek met mij te hebben willen houden en hoop, dat de luisteraars dit oude gebruik ook zullen waardeeren. Ik dank U nogmaals.

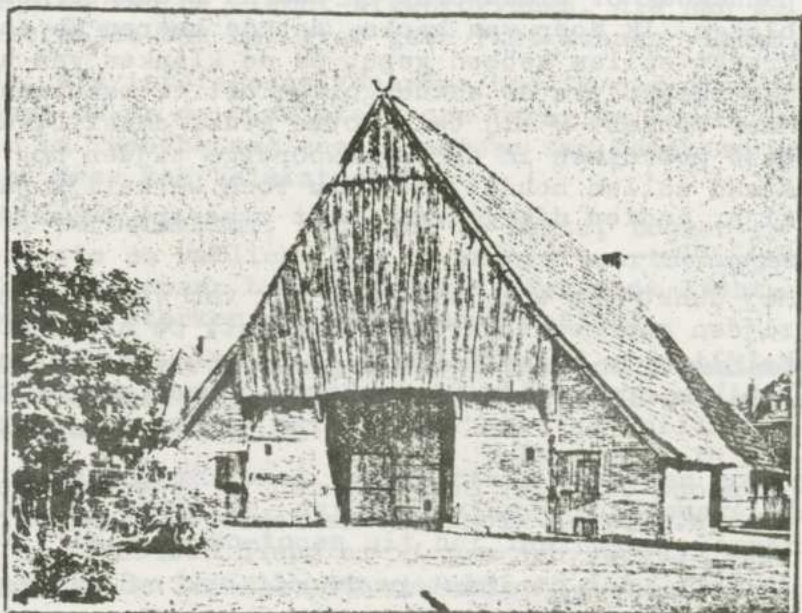
Wat de rasechte Tukker betreft, deze luistert met stille aandacht naar de jodelende tonen, die de muzikant aan zijn speeltuig ontlokt en als geloo-vend mensch denkt hij over hun diepe, symbolische beteekenis na, de aankondiging van het Kerstfeest, het geboortefeest van den Vorst des Vredes.

Dames en heeren luisteraars. Onze midwinterhoorn-blazers zullen aanstonds om beurten op hun onver-valschte instrumenten staaltjes van hun kunnen doen hooren, waartoe zij zich reeds bij de put hebben opgesteld.

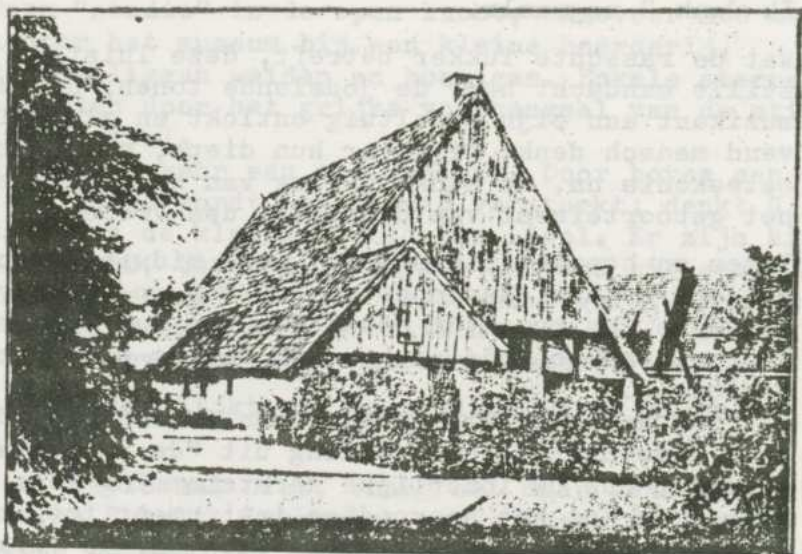
Wat ons aangaat, wij spreken den wensch uit, dat deze midwinterhoornuitzending uit "de parel van Twenthe" ook Uw innerlijke kerststemming moge ver-hoogen en dat het eenvoudige instrument tot in lengte van dagen moge zijn en blijven: de verkon-diger van het Vrede op aarde!

Prettig Kerstfeest verder, dames en heeren.

Het los hoes Groot Bavel,
zoals dat is herbouwd in
de tuin van het Rijksmu-
seum Twenthe te Enschede.

Waar ligt Twente? Aan de oostgrens van het land, de zelfkant van Overijssel, een afgelegen hoek van 't land waar de moderne kultuur in den loop der eeuwen zeer langzaam doorsijpelde.

Twente is het land der Tubanten (Tuibanti) welks bewoners voor ongeveer tweeduizend jaren in de legioenen van het Romeinse leger hebben gestreden in Engeland en hebben geholpen aan het aanleggen van versterkingen.

Twente heeft het oeroud karakter in taal en huizenbouw, in feesten en gewoonten het beste bewaard. Reeds in de aangrenzende provincie Gelderland kan men de Frankiese inslag, ja de overheersing daarvan of de oorspronkeliken bevolking allerduidelikst bespeuren. Het Twente-district heeft nu de grootte van het derde deel der provincie Overijssel, doch is vroeger allicht uitgebreider geweest en heeft een hele volksstam omvat.

Toen deze bewoners van het nomaden-leven met zijn eenvoudigen tentenbouw overgingen in het landbouwbedrijf en het houden van vee op groengronden langs de riviertjes, hebben hun vaste woningen tot woonplaats gediend van mens en vee.

Het is heel natuurlijk. Bij het afgraven van een terp (een vluchtheuvel) aan het oude Groningerwad bij Ezinghe, zag ik, hoe reeds voor tweeduizend jaar de schuren voor het vee in het midden een stookplaats hadden, waar men dus zich in kon warmen (het kan guur zijn in Holland!) en het eten bereiden voor een eenvoudig maal.

Voor de staanplaats der koeien lagen dan matten gespreid, een lange loper van wilgentenen gevlochten, welke gediend kunnen hebben als lig-slaapplaats voor de bewoners. Dat ze deze matten alleen voor de zindelijkheid neergelegd hebben is moeilijk aan te nemen. Het aanbrengen van kleine verhogingen langs den wand der hut was en is nog altijd de manier om daar te kunnen rusten. Men vindt ze bij de Eskimo's op Groenland, zowel als bij de negerstammen in Afrika. Het type der Saksiese huizen was als volgt:

Een langwerpig vierkante ruimte werd van eikenhouten

binten opgetrokken. Zware balken vormden de zoldering, de spanten van het dak waren dunner en werden met riet gedekt. (fig.2)

Onder het lage dak werd weer een houten bindwerk aangebracht, een open vakwerk, wat met vlechtwerk van eiken en wilgenhout werd gevuld en dichtgestopt met mos, met kannest of met klei. Men noemt dit de wand (= iets wat gewonden of gevlochten is).

In het midden was dus de grote hal, de deel van klei gestampt, later van Bentheimer zandsteen gelegd.

Vooraan is een kleine deur met raam. Waarbij in het midden de stookplaats, een rond gat in een ijzeren plaat. Vroeger van Veldkeien opgebouwd.

Het houtwerk de staande balken werden ook op veldkeien gezet, om het inrotten van het hout te voorkomen.

Boven de stookplaats was de rookvang, een schouw, die de rook van het houtvuur (later ook turf) leidde door den wijden schoorsteen boven de nok van het dak. In het begin was er natuurlijk alleen maar een gat in het dak. Dichtbij den haard werd de ronde opklapbare tafel gezet, als het etenstijd was. Anders stond zij tegen den muur waar ook de stoelen met gedraaide poten en biezen zitting een staanplaats vonden.

Zie plattegrond. (fig.1). Is bij 1 den stookplaats bij 2 is den kleine deur, de bovendeur.

bij 3 het raam met kleine ruitjes getekend. 4 is de grote brede deur, de niendeur, waardoor wagens karrevrachten rogge en hooi hoog opgetast binnengereden kunnen worden.

In het begin was er natuurlijk alleen maar een gat in het dak.

De deur draait in twee helften, terwijl de linkerhelft horizontaal in tweeën is gedeeld, zodat de bovenste helft kan opengezet worden, terwijl de onderste gesloten blijft. Dit is nodig bij het dorsen en bij de zomerdag, als het erg stuift, als de oogst wordt ingehaald. (fig.3)

De beide deuren A en B draaien in het midden tegen een staande balk, "de stiepel", die in oogsttijd wordt weggenomen, als de wagens op de deel moeten rijden.

In het midden van de stiepel is een ovaal kruis aangebracht, de zandloper als een waarschuwing aan den in en uitgaande mens, gedenkt de tijd!"

Bezien wij verder de plattegrond. (fig.1)

Fig. 1

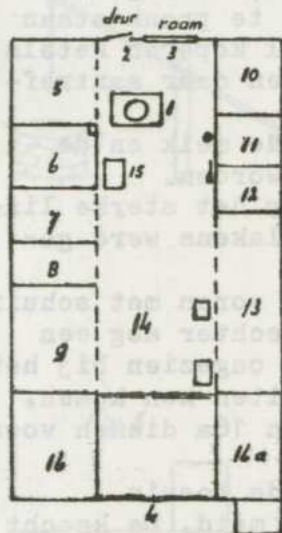

Fig. 2

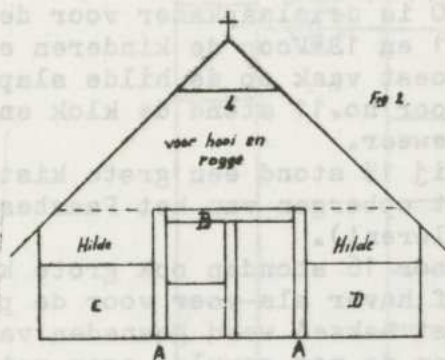
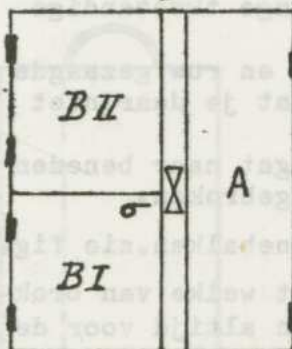

Fig. 3

Links bij 5 is de open wasgelegenheid, waar kannen en emmers op latwerk liggen of hangen, waar grote oude borden (porcelein en aardewerk) te pronk staan op smalle richels achter latjes. Geel koperen ketels grijs tinnen kroezen en kommen kan men daar aantreffen.

No. 6 is een afgesloten ruimte waar de melk en de room, de boter en de eieren bewaard worden.

No.7 is de weefkamer, waar grootvader het sterke linnen weefde, dat voor hemden en beddelakens werd gebruikt.

No.8 was vaak een slaapstee, die van voren met schuifdeuren werd afgesloten. Soms was er echter nog een geheime gang waardoor men bij onraad ongezien bij het vee in, op de deel en ook wel naar buiten kon komen. Bij 9 en 13 zijn de veestallen. 16 en 16a dienen voor de paarden.

10 is de slaapkamer voor de boer en de boerin.

11 en 12 Voor de kinderen en voor de meid. De knecht moest vaak op de hilde slapen boven de koeien.

Voor no.11 stond de klok en hing ernaast het jachtgeweer.

Bij 15 stond een grote kist, welke gebruikt werd voor 't opbergen van het Paasbeste pak ('kistentuug' = beste kleren!).

Voor 16 stonden ook grote kisten met haksel en rogge of haver als voer voor de paarden.

Het haksel werd gesneden van rogge of haverstroo waaraan de nog gevulde aren zaten, met een hakselmachine -haar staanplaats was voor 16. Voor de kippen was boven 16 een plaats afgeschoten op de z.g. "hilde" (= hoogte).

Boven het midden der deel (dorsvloer) was in de zolder een vierkant gat, waardoor de rogge en het hooi naar boven werd gestoken met een lange tweetandige hooivork.

De zolder was vaak met dennensleten en ruw gezaagde planken belegd; je moest oppassen dat je daar niet doorheen trapte.

Ook is menigeen door het vierkante gat naar beneden geschoten en heeft een arm en been gebroken.

De rogge werd opgetast tot in de hanebalken. zie fig.2

(4)
Het drinkwater kreeg men uit een put welke van brokken Bentheimersteen was opgebouwd en altijd voor de

Fig. 4

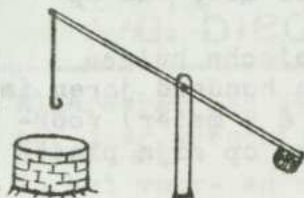

Fig. 5

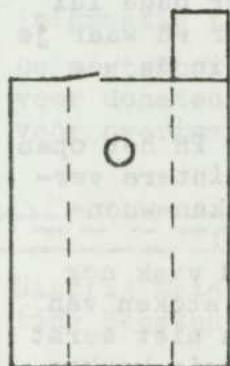

Fig. 6

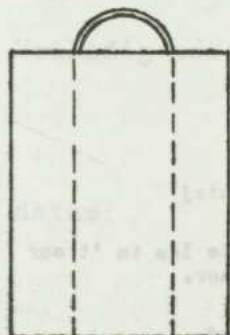
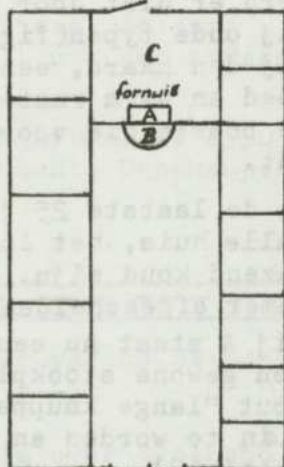

Fig. 7

kleine deur

grote dubbele deur

bovendeur aan de voorkant van 't huis dus, was op-gegraven. (fig.4)

Volgens dit grondtype hebben de Saksische huizen duizend jaar bestaan. Voor een honderd jaren is men begonnen bij no. 16 een stuk (4 à 5 meter) voor-uit bouwen, terwijl de grote niendeur op zijn plaats bleef.

Het was een gemakkelijke vergroting, om er de paarden te kunnen stallen.

Terzelfder tijd zien wij ook aan de voorkant rechts een bijbouw plaatsen. Ze wordt de bovenkamer genoemd en dient als pronkkamer, ook wel als slaap-vertrek voor de boer en zijn vrouw. Den schoonheid werd er niet door verhoogd. (29.5)

Bij oude typen(fig.6) vindt men wel een lage uitbouw bij den haard, een erker, waarin het voor oude lui goed en warm rusten was, vlak bij 't vuur en waar je de boerin, die voor het eten zorgde, niet in de weg zat.

In de laatste 25 jaar is veel veranderd. In het open halle huis, het losse hoes" kan het 's winters ver-bazend koud zijn, daardoor is er een keuken-woon-kamer afgescheiden door een muur. (fig.7)

Bij A staat nu een fornuis terwijl bij B vaak nog een gewone stookplaats "heerd" voor het stoken van hout "lange knuppels en stobbens" hoeven niet eerst klein te worden en men houdt gehakt de mooie keuken rein! (C).

Op 't ogenblik zijn er bij Denekamp nog + 3 losse huizen. In Ootmarsum is er één neergezet door de Ver. voor Vreemdelingen Verkeer, dat bewoond wordt en dat men voor 10/15c kan bezichtigen.

In Delden zijn er ook nog enkelen.

J.B.Bernink.

't Oale jaor is no vuurbiej
't Nieje hef't verdreevn
De tied vlög hen, en dat zölt wiej
Bedeanken alleweggn.

Völ heal en zeagn roop wiej alle leu in 't oor
Geluk en zeagn vuur 't nieje jaor.

vrij uit: Nijjoorsleed
Carl van der Linde.

Wat biedt het donateursschap

Allereerst een gratis abonnement op ons vier keer per jaar verschijnend contactorgaan 't Onderschoer.

In het voor- en najaar een lezing of iets dergelijks. Deze bijeenkomsten vinden wisselend plaats in het dorp Denekamp en in de buurtschappen/kerkdorpen.

Verder een of twee keer per jaar een excursie.

Voorts kunnen gratis boeken geleend worden uit de bibliotheek. Een catalogus wordt toegezonden.

Ook bestaat de mogelijkheid tot actieve deelname aan de werkgroepen. Op verzoek wordt u graag nadere informatie toegezonden.

De contributie bedraagt voor 1982 minimaal f.12,50 voor donateurs woonachtig in de gemeente Denekamp; voor overigen f.18,50.

Hierbij meld ik mij aan als donateur van de Stichting Heemkunde Denekamp.

O graag ontvang ik nadere informatie over deelname aan de activiteiten van de werkgroepen.

Ik wacht met betaling tot ik hierover nader bericht ontvang.

Naam :

Volledig adres :

.....

datum:

handtekening:

Muggenorchis - *Gymnadenia conopsea* R.Br. - Bloemen purper; juni tot aug.

